

וזה היתה בוודאי נסיבת שאלה: נוי שהביא כו' מה הוא שיהא מותר באכילה. כך שנו חכמים במשנה... ולענין שאלת א' אמר רבא נוי וכו' ודברי רבא אלה לקוחים בסידור רש"י ועוד, כדברי רבא הראשונים, מתוך התשובה. ואפשר ששאלה ותשובה זאת היתה כתובה בתחילה פ' שמיני.

ועוד קטע אחר מהלכות דרב אבא נשמר במעשה הגאונים ע' 67 פ' ע"ה: יבמה שהיתה קטנה ואינסוף אמה או אביה שלא מדעתה ואפילו נשאת ובעלה קיים מהו שתמאן בחיי בעלה. ממאנת היא אפי' עומד אביה אצלה ואפי' בעלה באכסניא (ו) קאי. והך היא ממאנת אמר ר' אבה (ו) והו' נופו של מיאן קטנה (הנישואין) שהשיאה אביה והנדילה ואינה מבקשת באותן הנישואין שהשיאה אביה והיא באה לבית דין ואומרת בסדר הזה. רבנין לא צבינא בהדין נבדא ולא דעינא ביה (2) ולא הפיצה אנא בנסוביא דאסביאנהליה (3) וחכמים משיבין ענין מיד אין כאן נישואין אין כאן נישואין. זו יוצאה שלא בנט ואפילו בעלה בסדינה הים יוצאה במיאן על פי ב"ד שלא בנט ואפילו אביה עומד מכאנת יוצאה והולכת ונשאת לאחר אפילו כהן. ומה טעם שלא היו נישואין לרצונה אלא כאשה אנוסה קטנה. ואף על פי כן היא אסורה בקרובות (והוא אסור בקרובותיה (4).

ועוד קטע קטן אחד לקוח כנראה מהלכות דרב אבא. והוא בהי' ה' ברכות ד"ו דף ג' ב' (אחרי ה"פסק' הארמי) ואמר (5) רבה המתפלל אם היה לבו רואה את הערוה אסור שנאמר והיו עיני ולבי שם כל הימים ואומר נשא לבבינו אל כפים אל אל בשמים.

וביראים השלם פ' שצ"ב (הישן פ' י"ב): ואמר רבא (6) המתפלל (7) אם וכו' כל הימים כתוב בה"נ. כלומר שמימרא זו נעתקה מהינ ואינה בגמרא (כ"ה ב') והטנה לרבא תלמיד רב יהודאי. ודעתו דלבו רואה את הערוה מותר לק"ש ואסור לחפלה. כמו שהעיר אלב"ק בהאשכול שלו ע' 21 הערה ט"ו.

הקטע קובץ בודליאנא. ms. heb. c. 27. דף ע"ה ע"ה. כתוב בכתב מורחי מרובע ישר. בערך כתב של המאה הי"א—הי"ב; כל עמוד בנוהל קברסא בן כ"ח שורות. הקטע מפורשטט מאד וקשה לקריאה. וטרחתי בו הרבה עד שהוצאתי ממנו מה שהוצאתי (מדה ע"ה ב'—ע"ו א' היה בידו גם צילום שני) (8) ואך מקימות מעשים מסופקים נשארו.

שכ"ר (עמ' 261) אומר. שהיו בידו "כמה קונטרסים בגופם או בהעתקה גם בהלכה גם באגדה אשר מקצתם על משפחת השאילתות יחשבו' ושמהם הוציא את הקטע שלו. אפשר איפוא שישנם עוד קטעים ממין זה בקנטברניא או בניזוק, ומי יתן ויתפרסמו גם הם בקרוב. ירושלים. באלול תרס"ו.

(1) בגר. (2) יבמות ק"ז ב'. (3) כצ"ל, = דאקדין נתלית.

(4) יש במעשה הגאונים כאן ערוב של מקורות ספני שס' ע"ד (עד רש"ימה') לקוח מספר. המעשים לבני א"י (ס' המכריע ס' ל"ו) שקמעים מסנה ובתוכם גם קטע זה ותחילה ס' ע"ה. מצא עכשיו ידיו ד"ר ב' לוי, וסוף ס' ע"ד: וכי כתי' גם דחליצה כו' — לקוח מה"ג סוף סדורא דחליצה. והדברים התכופים לקטע שלנו (ע' 68) ומה היא האשה וכו' זהו שבר מיאונים. לקוחים טוב (כדעתו הנכונה של ד"ר ב' לוי) מספר המעשים והסוף: מצות חליצה קורא וכו' וכו' ס' ע"ו (בכחובת יבסין כתובי, הוא מלשון ה"ג. ע"י משיב ביארהרובך פסדים ח"ב עמ' 105 בהערה). לקוחים מהיג שם, ואחריהם ס' ע"ו — פ' — ס' המעשים. אמנם אפשר שכשם שהשתמש ר' שמעון קיורא בס' המעשים כך השתמשו בו גם אלה הקדמונים. (5) בהיג: דאמר. אבל היג, קיצר בפסקי שלמי זה את דברי הגמרא כ"ה ב' לענין ק"ש, ומה צורך להאיה בתפלה. אלא שהנכון בנוסח היראים (השלם והישן): ואמר.

(6) בישן חסר רבא'.

(7) כ"ה בישן וככהיג אבל בשלם: לתפלה.

(8) תודחי נחונה בוח לפרוס' קו"ל בעד טרתתו.

[דף ע"ח א']

ב.

- בשיישראל (1) עומד על גביה (2) רבין מאיר סבר אפילו ישראל עומד על גבה לא
 מאי טעמא כי הוה דאמרה לה להביתה (3) דמילדה בני (דוןהודאי אמ'
 לה הכי תיפיש בישתך (4) כי דמשפלנה מנהון בנהדה כד קארו לי אילנא (5) מא
 מנהגא ידי על ללפתיהון (6) קטלנא להון תני אידך בת ישראל לא תיניק בנה
 שלגברית מפני שהיא מגדל (7) בן לעבודה וזה נוכרית לא תיניק בנה של
 שלישראל מפני שהן חשידין על שפיכות דמים דברי ר' מאיר וחכמי
 אימים נוכרית מניקה את בנה שלישראל בשעה שישאל עומד על
 גבה רבי מאיר סבר אפילו ישראל עומד על גבה לא מאי טע' כי הוה
 דנציה (8) עם הביתה הי דמניקא בני דיהודאי אמרה לה הכי תיפיש ביש
 בישתך כי דקטלנא מנהון כד קארו לי (9) לי שיפנא חריי (10) סמא דמותא
 יאילנא ממנא (11) להון וקטלנא להון אמ' רב נחמני (11) כל האומ' (12) בפרשת תוכ
 תוכה עושין להיה בשבת דכתי' ומילדתך ביום הולדת אותך מיכן שא
 שבייתך (12) ובמים לא יהצת למטעי מיכאן שמחיצין את התינוק בשבת
 והמלה לא תמלחתי (13) מיכן שמולחין את התינוק בשבת וחל (14) לא החלת
 מיכאן שמלפסין את התינוק בשבת אמ' שמואל (15) עושין מדורה להיה
 בשבת בין בימית החמה ובין (16) בימות הגשמים אמ' ראבא (16) יום ראשון שא
 טהל להיה בשבת אפילו אמרה אני צריכה עושין לה על ידי ישראל
 מיום ראשון עד יום שמיני אם אמרה צריכה אני עושין לה על ידי
 ישראל מיום שמיני ועד יום שלשים ואם (17) אמרה צריכה אני עושין א

- (1) ע"ז כ"ו א' השאלה הסרה אבל יוצאה כחוד התשובה (ע"י לעיל ע"ב ח). ואחריה בא: כך שנו
 חכמים במשנה בת ישראל לא תילד את הגוי... וכל הענין שם.
 (2) גבה. (3) כמו מנילה כ"ח ב': הי צנא דמלי ספרי דחסר ק"י, מ"י, מ"י, מ"י.
 (4) בנוסחאות: ג פ ו ש א בישתא והוא עתיד בק' ר' (= גפישן). ע"י ערוך ע' אפי א' בפי' אחר.
 (5) - קָטְלָנָא כמו במגדעית, וכן בספר המעשיות ה' גסתר 143 (ברכות כ"ו א'): דאילל במקום דעויל'.
 (6) בגמרא לעיל: דויסנין דמנחא ליה ידא אפוטא (ערוך: אאפוטא מדרש הגדול שבות ע"ב 9: על
 אפוטות) וקבלא ליה ולא סתהוי כי הוה וכו' וע"י פסח ק"ב א': ידא אאפוטא דגנא לשינתא. אשורית
 pûtu, כצח. רקח.
 (7) מגדלת.
 (8) דנציה, שטריבה. מדהות סינצאי' ישנו גם לעיל בגמרא לנוסח מהיג שם.
 (9) לעיל: קארו ז' ר'.
 (10) בגמרא: עומד על גבה נמי לא דויסנין דשיפא ליה סמא לדד מאבראי וקבלא ליה (וליתא, כי
 ההיא וכו'). קָטְלָנָא. מאי מוסחתה? וצ"ל: תדיי, מדים שלוי, וכן צ"ל בבב' ס' ב' (כמו שהעיר לוי בערכו):
 להני דדיי (ולא, חדויי) דמצית מנייהו.
 (10a) קָטְלָנָא = סכצנא. (11) שבת קכ"ב ב': נחמן.
 (11a) האוסר, גם בה' ראו ע"ב 3.
 (12) שכורתיין [את הכבוד בשבת]; שכורתיין גם בה' ראו שם. ובגמרא: ומולדותיך ביום הולדת מכאן
 שמיילדים את הולד בשבת לא ברת שרך מכאן שחותבין וכו'.
 (13) המלחת. (14) והחלל. (15) שבת קכ"ב א'.
 (16) תלמיד רב יהודאי. בשבת שם: רבא אמר כשסיה דרב יהודה יבעה ואמרי לה שלשים
 אבל. ראבא' שלנו פסק שלא כרבא ושל לא כנהרדעי שם. והשאלות ס' ל"ה והיג דיו י"ט ע"ד וה' ראו
 2-3. בבקו כנהרדעי, וע"י הוס' דיה רבא ולעיל במבוא.
 (17) אב.

- 20 לה על ידי חנוי דאמ' רב עולא בר' דעילי צורכי חילה שאין בה סכנא ו
נעשות על ידי חנוי בשבת ולענין שאילתא אמ' ראבא (ו) אם אינא יכולה
להלך בידוע שהוציא ראשו (2) לפרודוד (3) שבך שנו חכמים (4) שמיניפה
הקבר אין פני להלך' ואלה שמות המקבילת בן להניק
והכירה (5) מה הוא שתהא לה רשות להחזירה לאמו כך שנו חכמים במשנה (6)
25 כל עשרים וארבעה חדש האשה מטפלת בבנה (ומניקה ואתי ואלמנה (7)
המניקא לא תינשא ואלא תיארש עד שיהיו לה עשרים וארבעה חדש
ועשרים וארבעה חדש שאמרו למיניקה - לא - (תנא בעלה (8) ובשם
שהאשה מטפלת בבנה לא תאירש ולא תינשא עד שיהיו לה עשרים
[דף ע"ה ב']

- וארבעה חדש כך המקבילת בן להניק לא (תאירש ולא תינשא עד שיהיו לה
עשרים וארבעה חדש ומקבילת בן להניק ולא תהא (9) מיניקה עמו לא בנה ולא
בן אחרים ואינה אוכלת (10) אכילה שלצער ואף על פי שנותנין לה מזונות
מועטין אוכלת היא מזונות הרבה שלא תצע (ת) את הולד (11) וכיון שהכירה
5 אין לה רשות להחזירה לאמו וכן אתה אומר (12) באשה המניקה את בנה כיון
שהכירה אין לה רשות שתתינה (13) למיניקה אחרת' תינוק שאין לדר
חלב מה הוא שיניקו אתו מחלב בהמה טמאה כך שנו חכמים במשנה (14)
כל עשרים וארבעה חדש יוניק תינוק והולך הרבה מיכן (15) מאכל שקצים
10 ורמשים דברי ר' אליעזר ר' יהושע אומר אפילו חבולתו (16) על כתפו יונק
והולך ובלבד שלא יינק ויפרוש ויחזור ואם פרש והזר מאכל שקצים
ורמשים וכמה היא פרישהו אחרין אימרינן (17) שלשה (18) ימים ויונק תינוק

(1) תלמיד רב יהודאי. ובתלמוד שם, קב"ט א': מאימא פתחת הקבר כו' רב הונא בריה דרב
יהושע אמר משעה זכו ואמרי לה משעה שחברותיה נושאות אותה באגפיה. היינו שאינה
יכולה להלך, אהלות פ"ז מ"ד (ע"י הערה 4). וכל הפסק נמצא כה"ג (ד"ו כ"ג ג', ד"ב 104) מעובדת שאינה
יכולה להלך בידוע שהוציא עובר את ראשו כו' מערב שבת משנפתח וכו' (ע"י לעיל ע"ד ד), וע"י נדה כ"ב
ב', וכבר נשאל ע"ז הגאון כה"ג ס"י ל"ג (ע"י לעיל). ובנוכח אפרו חכמים מעובדת כו', שבתש"ו הגאון
רומז איפוא לדברי גאון קדום, בעל ההלכות שלנו; שהרי כר ראבא בבבלי על משינת אהלות.

(2) [חזן] לפרוץ, וכ"ה כה"ג שם.

(3) פרודוד, ע"י פירוש הגאונים למהרות ע"י 110 הערה 15.

(4) אהלות פ"ז מ"ד וע"י ר"ש שם.

(5) ע"י הערה 12.

(6) תוס' נדה פ"ב ד' וע"י כתובות ס' א"ב.

(7) תר' שם פ"ב ב' וכתובות שם. (8) ע"י כתובות שם ס' ב' וחילופים הו' מילר ס"י ג'.

(9) תוס' שם פ"ב ד', כתובות שם ס' ב'. (10) כתובות שם.

(11) קרי: תצער, הקריאה מסופקת.

(12) תוס' שם פ"ב ה', וע"י כתובות נ"ב ב' ושם ס"ד ב' במשנה.

(13) שתתנה, וכן "להחזירה", בל"ז. (14) תוס' נדה פ"ב ג', כתובות ס' ב'.

(15) שם: סכאן ואילך. (16) כברייהא חסינה בבבלי שם.

(17) בבבלי: אמר רב יהודה בר חביבא אמר ר' יוחנן בר חנינא רב יהודה בר חביבא קמיה דרבא, אבל
אחרין אומרינן אין בנוסחאות. — ברייתא שאינה בנוסחאות מובאה גם בקטעו של שבתא 263: ואלו הן
ישנין שנה ר' יודה במשנתו כל שהניחו אפילו יום אחד, שאינו בבבלי שבת קמ"א ב' (וירוש' שם, ח'
א'), ובמנעל של אשה אפרו שם: חני בר קפרא לא שנו אלא שלא יצאה כו' שעה אחת וכו'.
שוני ברייתא בשם ר' יודה ה"ס: רב יהודה בר חביבא הנוכח, רב יהודה גרונת ורי יודן
(ויקיר פס"ו ד').

הגכרית (1) זמן הבהמה טמאה חולבין ונותנין לו ואין חוששין לו משום שקין ואין מאכילין אותו לא נבילות ולא טריפות ולא שקצים ורמשים ומיכולן יונק תינוק אפילו בשבת במה דברים אמורים בתינוק קטן ש שאינו טועם כלום אבל תינוק שהוא טועם כלום מניקין אותו מחלב בהמה טהורה (וכשבת) אפילו מחלב בהמה טהורה בשבת אסור.

15

והא ר' א' (ואל) עיר שרובה נשים ומצא בא תינוק מושלך אין ידוע אם נוי הוא אם ישראל מה הוא שיהא כשיר לבוא בקהל שנו חכמים ב משנה (1) שני אנשים שבאי זה אומר חברי כהן זה אומר חברי כהן הוא נאמנין להן (5) נותנין להן תרומה אבל ליחס אסור עד שיהיו לה (6) שלשה כדי שיהיו שנים מעידין על אחד אמ' רבי יוחנן (7) עד אחד אמ' ראיתי איש פלוני שנתנו לו תורה מבית (8) הכנסת משום כהן נותנין לו תרומה עוד אמ' ר' יוחנן (9) עד אחד אמ' ראיתי איש פלוני שנשא ידיו בבית הכנסת נותנין לו תרומה שנו (10) שלוש חוקות לכהונה נשיאת כפים בבבל ואוכלי חלה בסוריא וחילוק מהנות בכרים שנו (11) נמצא בה תינוק מושלך אם רוב נשים נוי אם רוב ישראל ישראל מהנה למחצה ישראל ולא שנו (12) אלא לא לחייתו (13) וליתן לו מהנות אבל להשיאו אישה אסור לבוא בקהל עד אחד אמר כהן (14) אסור לבוא בוקהול עד אחד אמר כהן הוא העלדו (16) ורבי (17) דף ע"ו א'.

להן (17) לחכמים דבר זה לא למדו אלא מן התורה שני חבחת מבקרך ומצאנך איש נתן י"י לך כאשר צויתוך רבי מאיר (18) אמ' מה הוא כאשר צויתוך מלמד שניצטווה משה על הוושט ועל הגרגרת ועל רוב אחד בעוף ועל רוב שנים בכמה אמ' רב אדא בר אבהו (19) זו ששנו חכמים (20) השוחט אחד בעוף ושנים בכמה והיא שיטת בוישט אבל אם לא שחט בוישט שחיטתו פסולה

5

- (1) שם: מן הנכרית, וכצ"ל. (2) הקריאה מסופקת, חולבין ונותנין פירוש הגאון הוא.
- (3) הקריאה מסופקת, בשאילתות פי' שמות סי' סי' יש: דרש (שכתובה בכי' מרצבך לפני תיש דאיתסר) אי זהו שתוקי ונאכנת היא לומר (קידוש' ע"א אי-ב), נודאי בקשר לשמות פרשה ב'.
- (4) תוס', כתובות פ"ב ב', כתובות כ"ד א'.
- (5) גאבנין להך כתוב בפ"ס. (6) מלה' מ"ס.
- (7) ע"י כתובות כ"ה ב' שלדעת ר' יוחנן אם קרא ראשון כבהכ"נ מעלין אותו.
- (8) הקריאה מסופקת. לנשיא היו מביאים את התורה. ע"י מנהיג חל' שבת סי' ג"ה, ומנהג ספרד היה שכל הקורא בתורה נוטלה בידו ובחיקו, מנהיג שם סי' כ"ה.
- (9) ליתא אצלנו, ושם כ"ד ב' מתלוקת רב חסדא ורבי אבינא, וע"י שם.
- (10) כתובות כ"ה א'. (11) מכשירין פ"ב מ"ה, כתובות פ"ו ב'.
- (12) כתובות שם. (13) שם: להחיותו.
- (14) עד אחד אמר כהן' נכתב כאן בפ"ס, ע"י שהחליף הסופר, לבוא בקהל' של כאן בלבוא בקהל' שלכמה.
- (15) קדושין פ"ד מ"א. (16) ע"י כתובות כ"ז א'.
- (17) התחלת השאלה חסרה ולפי התשובה יש להשלימה בקירוב: [שהה אדם בשחיבתו מה הוא שתהא השחיבה כשרה. כך שנו חכמים (תולין פ"ב מ"א) השוחט אחד בעוף ושנים בכמה שחיבתו כשרה וכו'. מנין להן... וכלשונו בדף ע"ו ב' שו" 10.
- (18) חולין כ"ה א' רבי וכו' בספרי ראה פי' ע"ה ילקום ומ"ה 33.
- (19) חולין שם. (20) חולין רפ"ב שם, כ"ז א'.

- אמי רב נחמן ו) בין ששחש את הוושט ולא פסק (2) את הנגרת בין ששחש את הנגרת (3) ולא פסק את הוושט שחיטתו כשירה אמי רבא (4) הלכה כרב נחמן אמי רב (5) שחיטת אף על פי שאינה מכוונת (6) כשירה ושנו חכמים (7) השוהה את המסכנת רבן נמליאל אומי עד שתפרכס או ביד או (8) ברנל ואי זו היא המסכנת אמי רב (9) כל שמעמידין אותה ואינה עומדת ואפילו אוכלת אמא (10) ראבא (11) פירכוס שאמרו עם נמר שהיטה ובהמה דקה שחיטתה (12) בהזקת מסכנת אם פיטטה ידה ולא ההזירה פסולת נעשית כמי שיצתה נפשה מיטעה ראשונה (אלא עד שתיפשוט וזה ההזירה) כשירה ובנסא (13) בין שפיטטה ידה ולא ההזירה בין שפיטטה (14) דגלה ולא ההזירה מפני כבודא (15) ובעוף א אפילו כישכש (16) גפו או ראש וזנבו כשירה. ושאילתא אמי ר' הנינא (17) אם שהה כדי שיביא בהמה אחרת וישחוט שחיטתו פסולת ואם לאו שחיטתו כשי כשירה תינייתא (18) בשר טריפה ובשר שהוטא שמלחן זה עם זה מה הוא שיהא מותר בשר שהוטא באכילה כך שנו חכמים (19) דג (טמא) שמלחו עם דג טהור אסור באכילה כאי זה צד (20) דג טמא מלוח ודג

(1) שם.

(2) כלומר שחמ, אלא שנשכף לו לגאון לשון המסנה שלמכה, ליב א': שחש את הוושט ופסק א' חגרת וכו'.

(3) מתחלה כתב הסופר: הוושט, ותיקן אח"כ את האותיות ועשאן: הגרגרת.

(4) שם כ"ח סע"א ורע"ב סוכית התלמוד טעובדא דההוא בר אווא דהוה בי רבא וכו': אלמא אחד דקאמר או האי או האי.

(5) צ"ל: רבא, ליא א'.

(6) שאין בה כוונה.

(7) ל"ז א'.

(8) ע"י ד"כ.

(9) חולין ל"ז ב'.

(10) "אמא" במקום "אמר" רגיל בשאלות כ"י, בס' המצות לענן ועוד, ע"י משיב בשיע JQR, 1922, 325.

(11) חול' ליח סע"א.

(12) כלומר שנשחטה בחזקת מסכנת, שם ל"ז א'.

(13) בריתא שם ליח ב'.

(14) שפיטטה.

(15) "כבודא" כמו "כובדא"; ה"ג ח' מרפות דיו ק"ל ע"ג (ד"ב 539): מאי טעמא טעם יוק"א וכו' בח' ראה 141.

(16) בגמרא: אפילו לא רפרף אלא גפו ולא כשכש אלא זנבו.

(17) חולין ל"ב א'; חנינא, כנ"י כ"י מ', רש"י ור"ג ועוד. ה"ג פסק בה' שחיפה (ד"ז קכ"ז א' ד"ב

510), והוא כנראה מהלכות פסוקות, כ"י יוסי בר חנינא (וגורס: ועוף לעוף), ושם דיו קכ"ז ע"ב (ד"ב

517) פוסק כ"י יוחנן: אף בהמה לעוף. התוס' בחולין שם מכיאים דברי ה"ג הראשונים, וכן הסכריע

סי' ז', וכן ביראים סי' תנ"ו (קל"ז) בשם "רב יהודאי גאון", אבל בהל' ראה 135: אם שהה ושהם כשיעור

שחיטת בהמה אחת דקה לדקה וגסה לגסה ואחר כך גמר שחיטתו אסור לכול מאותה בהמה ואם לא שהה

כשיעור זה כשרה וכמה תהא שיעור שהיטת בהמה אחרת כך אמר רבי יוסי בריה דרב ספרא

ששמע מחכמין כדי שתהא בהמה עומדת כנגדו וסריבעה (כשיעור רב ספא בחול' שם: בעומדת

להטיל; וכנוסח הראשונים שהוא פ"י דברי ר' חנינא, ע"י רמב"ן) דקה לדקה וגסה לגסה כשיעור זה אסורה

פחות מכאן כשרה. ואמר' במערבא ששם ר' יוסי בן חנינא וכו' ועוף לעוף. רב יוסי זה הוא כנראה סבורא.

המחבר שלנו לא פירש דבריו וע"י הסכריע שם.

(18) "תנייתא", "שניה" (קידוש' ע"ב א' כ"י מ' וה"ג ד"ו נ"א סע"ב), שאלה שניה, "שנית" בקטע של

שכמר, ע"י סבא.

(19) תוס' תרומות פ"ב ב', חולין קי"ג א'.

(20) כפי' הבבלי שם. וכל הענין מכאן עד סוף השאלה נמצא בלשונו בהלכות שבתורתן של ראשונים

ח"ב 21, ובסידור רש"י ח"ב 294 (ע"י לעיל עמ' ד). אלא שהסדר אחר: בתחלה, אמר שכוואלי, אחריו אמר

ר' חייא אין הבשר (שאינו בסידור רש"י), אחריו אמר רבא (וכצ"ל גם בתשרי) בשר שחובט' וכו', ובאחרונה

,דג טמא ודג טהור (כנ"י סידור רש"י) שנמלחו וכו'.

20 טהור תפל אסור באכילה מאי טעמא שפולט דג טמא ובולע טהור דג
טהור מלח וטמא תפל מותר דג טהור באכילה אמי שמואל (שבעה 1)
הברים אסרו חכמים וסבין קערה כיוצא מיצוי סולת דגים ועופות סבין (2) ששחט
בה אסור לאוכל (3) בה בשר הוזהר מפני שהיא פולטת דם קערה (4) שמלח בה בשר
אסור לאוכל בה הוזהר מפני שהיא פולטת כיוצא (5) שהוזהר עליה בשר אסורה
באכילה (במי 6) דברים ואמורים... שיש בה ומראה אדמדמת (7) אבל אין בה
מיתות באכילה ומיצוי סולת (8) שהניחה תחת צלי (9) אסור באכילה במה דברים
ואמורים בזמן שלא פסקו אותן המים אדומים שלבשר אבל אם המתין עד
שיפסקו אותן המים אדומים ואחר כך הניחם הרי זה מותר ודגין ועופות (10)
[דף ע"ו ב']

שמלח זה עם זה אסורין באכילה במה דברים אמורים (11) שדגין מלמטה
ועופות מלמעלה אבל דגין מלמעלה הרי זה מותרין. אמי ר' חייא (12) אין הבשר
יצא ידו דמי (13) אילא אי מולתו אי (14) מדיחו יפה יפה אמי רבי חייא (15)
אמר מילתו ומדיחו וכן הלכה. וישאילתא אמי רבא (16) אסורה באכילה במה דברים
אמורים (17) בזמן שבשר שחוטת למטה ובשר טריפה למעלה אסור אבל
בזמן שבשר טריפה למטה ובשר שחוטת למעלה מותר באכילה
אשה כי תזריע' שאילתא (18) האשה שראתה דם בשופי
שלשת ימים קודם ללידתה מה הוא שתישב שבעה ימים נקיים לאחר

(1) בתשרי ובסיוור רש"י שם וכן בה' ראו 144 (ושם חסר אמר שמואל) וכן בפירקא דרבינו הקדוש.
הר' האנבלום כ"י כ"ה: חס' שה' ובאמת אינם אלא חמשה. מפני שמיצוי סולת אחד, ודגים ועופות אחד. וכל
הסיבות דשמואל בתול' קייא ב' קייב א' ועי' ד"ס חול' קייא ב' אות פ'.
(2) חול' קייא ב'.
(3) לאיכ"ר רגיל בכשניות כ"ה כהו' לו ועוד (עי' למשל, ס' היוכל תפארת ישראל ע"פ 193). בירוש'
ובת"פ כ"י וינא: לוכל מוכן בה' ראוי, וכן לאופות' עי' משיב במ"ע. REJ. 1922 ע"פ 186, ובכ"י שסון פסחים
פ"ב ט"א (הר' כולידאנו): לאכל. וכן תמיד בכנויים: לאומרה, לאוכלה.
(4) חולין קייא ב'. (5) שם קייב א'.
(6) במי דברים אכורים, רגיל בהו' לה' כ"י קויפמן (עי' ס"ע מונכסשיריפכ כרך נ"א 457) ועוד.
(7) בה' ראו שם וסידור רש"י שם: בזמן שנראת כדם אבל גראת כמים אדומים מותרת
באכילה; בתשרי משוכש.
(8) שם קייב א': אין מניחין כלי תחת הבשר עד שיכלה כל מראה אדמוכיות שבו, ועי' פסחים ע"ד
ב': בסמידא (מולת') ושם ע"ו א'.
(9) ה' ראו: שהניח תחת הבשר, סידור רש"י: שהניח הבשר עליו; בתשרי משוכש.
(10) שם קייב ב': אריג [אמר שמואל] דגים וכו' כנוי כ"י וראשונים.
(11) עי' להלן הערה 17.
(12) חולין קייג ט': אסור שמואל וכ"ה בכל הראשונים וכ"ה, אבל גם בתשרי: ר' חייא.
(13) הכופר כתב: חיבתה ותקן: דמי.
(14) בגמרא וביראשונים: אלא אם כן מולתו יפה יפה ומדיחו וכ"ה גם בתשרי שם.
(15) בגמרא: איחבר רב הונא אסור, ובתשרי שם נתחלפו השמות וכתוב כאן: אמר רב (!) מולח
ומדיח, ואחריו: אמר רב הונא בשר שחובה, אבל בסידור רש"י שם כהוגן: אמר רבא בשר שחובה.
ואצלנו צ"ל: אמר רב הונא, כתיב רגיל בה' ד"ב ובתהיג במקום הונא.
(16) בחול' קייב ב': דב טרי בר' יחל אימלח ליה בשר שחובה וכו' אתא לקמיה דרבא. ועי' לעיל במבוא
קסוד ה'.

(17) עי' תומ' חול' קייג א' ד"ה טהור ובתירושי הרשב"א שם.
(18) בדרך השאילתות (ס"י פ"ה) התחילו גם היג ריש ה' יולדת: אשה כי תזריע וילדה זכר, ואילו כו',
וכן ה' ראו 102. השם 'שאילתא' נכנס גם לה' פסוקות שהדפסתי בס' השנה חייב, 107 שר' 31: שאילתא
דמחיבין וכו' (עי' משיב שם 122-124).

- לידתה כך שגור חכמים (1) יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה וימי
 10 טהרה ואין חייבין עליו קרבן ורבי שמעון אימי הרי זה כולד מנין להן להחכים
 דבר זה לא למדו אלא מן התורה אישה כי תוריע וילדה זכר עד שהלך
 ממקום שהוא מודעת (2) אם רבי שמעון בן לקיש (3) מה דרש רבי שמעון אם
 נקבה תליד מה היא תליד (ריבזה) הכתוב לידה אחרת אי זה זה זה יוצא
 דופן והלכה כדברי חכמים והכל מודים (4) שאם ילדה שבת ורץ ממקום
 15 שהוא מודעת טמאה לידה אומר (5) ולד היה ונמחה ואף על פי שאמר
 חכמים אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה אבל נימול לטמא (6)
 והכל מודים שאין מחללין עליו את השבת אם רבי (7) וילדה שיידה לטביל ורץ
 וראתה דם בירודיתה (8) דם טמא והנוגע בה טמא ואסורה לאכל בה
 בתרומה טבלה ועלתה וראתה (9) דם טהור הוא והנוגע בה טהור אבל אסורה
 20 לאכל בתרומה ושאילתא אמר ראבא (10) דאתה שלשה ימים ואפילו שנים
 קודם ללידתה צריכא שתשיב שבועה נקיים לאחור לידתה אבל אם (11)
 ראתה יום אחד קודם לידתה אינה צריכא שבועה נקיים לאחר לידתה
 תיני (12) האשה שראתה דם טהור מה הוא מותר לבעלה
 אתו היום כך שגור חכמים (13) כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן אם רב הונא (14)
 25 לא אמרו (15) אלא באשה שאין לה וסת אבל באשה שיש לה וסת טמא
 חוששינו (16) שמא יצאו עליה ימי וסתה וראתה [אפילו אשה
 שיש לה וסת הרי היא בהזקת וסתה ובין שלא.....
 אותן הימים הבאין מן הדרך (17) נשיהן
 להן (18).

-
- (1) נדה פיה מ"א, מ' ע"א. (2) מודעת, נדה שם.
 (3) שם. (4) כ"ז סעיב וסם מ' א'.
 (5) = אימר ע"י משיב במ"ע JQR. ובפירוש הגאונים לטהרות ע"י 68 הערה 14.
 (6) שבת קל"ה ב'. (7) נדה מ"ב א'.
 (8) בירודתה. (9) וראתה, מ"ד ב' ב' ה"כ.
 (10) ע"י נדה ל"ו ב' וסם ס"ו א'. ראבא הוא תלמיד רב יהודאי ע"י טבוא, ע"י ד' - ו'. וכל הדברים
 האלה נעתיקו סתם בה"ג ד"ו דף פ"ורע"ג (וליתא בד"ב וז' ראו): ראת דם שלשה ימים קודם ללידתה ואפילו שנים
 צריכה שתשב שבועה נקיים אחר לידתה אם ראתה יום אחד קודם ללידתה אינה צריכה שבועה נקיים אחר לידתה.
 והמחבר סובר שהיולדת בקושי אינה צריכה שבועה נקיים, וכבר נתלקו בזה הגאונים הראשונים, תה"ג ח"ג ס"י ס"ה,
 וס"ר ב' יעקב גאון היה אומר שאינה צריכה שבועה נקיים, ובמדרש ח' נדה ס"י תשל"ח: ס"ר רב יהודאי
 גאון היה אומר שאינה צריכה וכו', אבל באשכול ח"א 91, כמו בתה"ג: ס"ר רב יעקב גאון (והשוה במחלוקת
 הדומה לה, א"ר ח"א ס"י ת"א דף נ"ז ע"ד ופרס ד' קושכא כ"ח ע"א).
 (11) רשמי ל ניכרים (אבל). בה"ג שם אין, אבל, אבל ישנו בכ"י פ"ר 1402 דף נ"ג ע"א.
 (12) השלמתי ע"פ דף ע"ו א' ס"י 17. (13) נדה כ"ז א'.
 (14) שם. (15) ב' שנמחק ע"י הסופר.
 (16) = תושבין אנו, ובה' ראו רגיל (עמוד 5 ס"י ג' 138, 145 למטה ועוד): חיישינו.
 (17) נדה שם.
 (18) להן, עומד בשומר-הדפוס. התשובה חסרה. וע"י ה"ג (ד"ו פ"ו ב' ד"ב 625) ותה"ג ה"ג ס"י קנ"ד
 וראשונים, כמו רמב"ם איסורי ביאה פ"א ה"ז' ומנהיג ס"י ק"כ ועוד.

ת י ק ו נ י ם

עמוד	ד'	שורה	ח'	: מבשר כריסה	צ"ל : (מבשר כריסה
"	ז'	"	3	: הערה 4	" הערה 7
"	ח'	"	2	: ארצי-ישר	" ארצי-ישראלי
"	י'	הערה	8	: 8	" 8
"	יא'	שורה	12	: שלשה	" שלוש
"	יב'	הערה	14	: גם, לבוא בקהל-י בא כאן בסעות מלמטה.	"
"	יג'	שורה	14	: דחזירה	צ"ל היחזירה
"	יד'	"	25	: דברים	" דברים
"	טו'	"	14	: ילדה שכבת	" ילדה כמי[ן] שכבת
"	ז'	"	17	: והכל	שייך לסוף שורה 16
"	"	"	18	: כמא	צ"ל טמא הוא
"	"	"	20	: אמר, שלשה	" אמר, שלוש
"	"	"	26	: יצאו	" באו
"	"	"	"	: ור[א]תה	צריך למחוק
"	"	"	27	: בחזקת	צ"ל : בחזקת ט ה ר ה
"	סתחת לצילום			: בוד יאנא	" בודליאנא

קבלורת ר' יעקב ור' יצחק

בני ר' יעקב הכהן

(מקורות לתולדות הקבלה לפני התגלות הזהר)

מאת

גרשם שלום

1. זמן האחים ר' יעקב ור' יצחק הכהן והידיעות על חייהם.
2. כתבי ר' יעקב הכהן.
3. כתבי ר' יצחק הכהן.
4. נתוח המאמר על האצילות השמאלית.
5. ר' מנחם אבולעפיה ור' יצחק הכהן.
6. בדבר מקינתו של ר' יצחק הכהן.
7. האצילות השמאלית והעולמות שנחבנו (ר' יצחק הכהן והוהר).
8. המקובלים שהשתמשו בכתבי ר' יצחק הכהן.

הכתבים:

- (א) פרוש האותיות לר' יעקב בן יעקב הכהן.
- (ב) תפלה נוראה לר' יעקב משגיבא
- (ג) קבלת החכם ר' יעקב החסיד בן יעקב [?].
- (ד) (סודות) לר' יעקב הכהן.
- (ה) (מאמר) לר' יצחק הכהן מופת הדור | על האצילות השמאלית וכו'
- (ו) טעמי הנקודות (לר' יצחק הכהן).
- (ז) טעמי הטעמים (לר' יצחק הכהן).
- (ח) קטעים מר' יצחק הכהן, המובאים בס' האמונות.
- (ט) מאמר זה ענין גדול מבאר קצת מעשה מדבחי מיוחד לר' יצחק כהן [?]
- (י) סוד הנשמות הפנימיות והרוחות והנפשיות (לר' יצחק הכהן?).
- (יא) לקושים (מספרי ר' יצחק דמן עמי ור' משה מבורגש).

מ פ ת ה לשמות הש"ס, המלאכים והשדים הנזכרים במקורות הקודמים

המחבר

הקדמה

האחים ר' יעקב ור' יצחק כהן היו נושא להקירה לאחתה רק פעם אחת: בשני המאמרים הקצרים שהקדיש להם שטיינשניידר בהמזכירי שלו (שנה י"ז ע' 36-38; י"ח ע' 18-22) בשנות תרל"ז ותרל"ח. דבריו המעטים של א. יעלינק בספרו הקטן Beiträge zur Geschichte der Kabbala חוב"ב אינם באים בחשבון. מאז עברו חמשים שנה ושום צעד חדש לרהקדמות המחקר לא נעשה. מכיון ששטיינשניידר לא נכנס לעצם התוכן של כתבי האחים והסתפק בהקרת השאלות הביבליוגרפיות, אי אפשר היה לקבוע את מעמד האחים האלה בתולדות צמיחת הקבלה ולכן לא נתן להם שום זכר גם אצל הבאים אחרי שטיינשניידר, שלא עסקו במקורות עצמם.

כשנתברר לי כי הקירת הקבלה של האחים האלה מן הצירים ההוגניים של מחקרי הקבלה היא נתתי את לבי לקבץ ולעבד את שרידי הפליטה שנשארו לנו מקבלת האחים. הדברים כפוזרים בהרבה כתבי יד וטעונים התעמקות רבה. אין לנו עדיין לחלוט על הקר תולדות הקבלה בתקופותיה הראשונות כל זמן שרוב המקורות הקדומים ביותר לא נמסרו ברפוס לעיון החכמים ולבקרם. המקורות הבאים להלן מכילים כל מה שעלה בידי להשיג מקבלת האחים, ורובם ככולם קשיתתהבנה עד למאד. יש ביניהם דברים רבים שלא נשאר בידינו המסתת להבנתם. הרי זרמים רבים היו בין ראשוני המקובלים. שלא באו לידי בטוים המלא במקורות המעטים שנהקרו עד היום. ולידועת הזרמים האלה באה עבודה זו להוסיף אורות וצללים חדשים. כשיתפרסם עוד חומר מן התקופה ההיא המלאה עוד מהר תקופת התהוות הקבלה, יש לקוות כי יתבררו הרבה ענינים נעלמים. דבר מתוך דברי כשם שגם המקורות הנדפסים כאן יתנו לנו האפשרות להבין כמה דברים ורמזים סתומים בספרי וולתם.

הכתבים האלה מעמידים הרבה שאלות חדשות וגם ישנות. במבוא נסיתי לדבר בקצור רק על שאלות אחדות מרכזיות, שהבנת המקורות האלה עצמם מקושרת עמהן. יודע אני כי אי אפשר היים לתת בזה דבר-שלם, וכמה שאלות תשאנה סתומות בלעזמת שהיו. ועל כמה דברים לא יכולתי להאריך במקום הזה. (מהוסר מקום הוכרחתי להוציא את הפירק על תורת העולמית מן המבוא). גם השאלות הביבליוגרפיות הוכרחתי לברוק עוד הפעם מאחר שהיה בידי חומר הרבה יותר עשיר מאשר בידי שטיינשניידר בשעתו.

בהערותי לא נתכוונתי לתת פירוש שלם לכתבים. אמנם העירותי על מה שלא הבינותי אם במבוא ואם בהערות. שכן מצאתי חובה לעצמי ותקותי ובטחוני שיבואו אחרים ויוסיפו. תודתי נתונה לכל הספריות שהרשו לי להשתמש באוצרותיהן ולפרסמם כאן. הלא הי הספריה הממשלתית בברלין, ספריית האקדמיה למדעי היהדות בברלין, הספריות העירוניות בהמבורג, בפרנקפורט, הבריטיש מוזיאום בלונדון, הספריה הממשלתית במינכן. הספריה של בית מדרש לרבנים דאמריקה בניו יורק, הבודליאנה באינספורד, הספריה הלאומית בפאריס, ספריית הוואטיקאן ברומא וביתוד אודה למר חיים מוסאיוב בירושלם שפתח לי את אוצרותיו הטובים שלא שופתם עין.

ירושלם, תשרי תרפ"ז.

זמן האחים ר' יעקב ור' יצחק כהן והידיעות על חייהם

בשאר השאלות הכרונולוגיות המתיחסות לתולדות הקבלה גם שאלת זמנם של האחים הכהנים מכיבדת והלוייה בתאריכים אחרים שגם לקבוע אותם בדיוק עוד לא עלה בידי החקירה. שטיינשניידר קובע זמנם בסוף המאה ה'י"ג ואולם נראה שתוקף זה אחר את זמנם לכל הפחות בדור אחר. כי אלה הן התעודות הידועות שיש ללמוד מהן על סדר זמניהם:

(א) ר' יוסף בן צדיק ב"קצור זכר צדיק שלו) מונה בין חבמי דורו של הרמבין (בערך ה' אלפים) גם את „החכם המקובל ר' יעקב נקטיליא הקבור בשנוביא ורבו החכם אב"ר ר' סראויש [1]. וכן בס' יחסין²) מונה בין החכמים שבדורו של מלך אלפונסו החכם (1250 - 1284) את „החכם המקובל ר' יעקב ן' נקטיליא הקבור בשקביא". והוא ר' יעקב הכהן כפי שנראה להלן. ואולם, נאמנותם של הכרוניקת האלה אינה מעבר לכל ספק.

(ב) terminus ante quem אפשר להוציא בנוגע לר' יעקב הכהן מדברי ר' אברהם אבולעפיה בספר אצרי צדן ננה המתכבד בשנת ה'א מ"ה³). שם מונה בין הפרושים לספר יצירה שהתעמק בהם בשנת ה'א ל"א כבדצלונה גם את פרושו של „הרב ר' יעקב משנוביא ז"ל וכולו קבלית". אם כן, בהכתב שנת ה'א ל"א היה ר' יעקב כבר מת. ויותר נראה שגם בשנת ה'א ל"א כבר היה מת.

(ג) ר' יצחק אלבגל הידיע הוסיף בסוף חלק „האלהיות" שבספרו „הסן הפילוסופים" הערה המדברת גם על אודות הקבלה בדורותיו (ז"ל⁴) „...אבל באורך הגלות נתמעטו המוסרים והמקבלים הרבו הלך הסוד ובמעט אחד זכרם מני ארץ לולי ה' צבאות הותיר לנו שריד, שנים שלשה נרגרים באדמנו זאת. כהן לוי וישראל. הרב רבי יצחק הכהן, הרב רבי סודרוס הלוי והרב רבי משה בן שמעון אשר השתדלו להקים שם המת ממנו וגדול שכולם הר' משה. כי זה ר' משה האיש לא נתן מנוחה מעודו ועד היום רק מכל מלמדיו השכיל והשם אנה לידו ראשי דברים מיתר הפליטה אשר היו לו לשם. והנה שמו הולך בכל המדינה: משה קבל". מכאן ניכר, שדברים אלו נכתבו בחייו של ר' סודרוס הלוי אבולעפיה. כלומר, לפני שנת מ"ג (1283) — ואולם כמה שנים לפני הזמן הזה. אי אפשר לומר, כי גם זמנו של ר' יצחק אלבגל איננו קבוע כלל. התאריכים השונים הנמצאים בכתבי יד (כמו 1292, 1307 ואחרים). אינם בני-סמך. כפי שהעיד כבר שטיינשניידר כמה פעמים⁵). ויתר על כן: בודאי יש בהם טעות. כי שנת מותו של ר' סודרוס הלוי במחצית⁶). ר' יעקב הכהן לא היה חי כבר, כנראה, בשנכתבו דברי אלבגל.

(1) סדר החכמים הוצ. גייבור. נדך א'. ע' 69. וכן קובע זמנו גם בעל שלילת הקבלה.

(2) הוצאת פיליטובסקי, ע' 222.

(3) עיין המאמר שם בבית המדרש ליעלינק. חדר שלישי, סבא ע' XLIII.

(4) גרסא אצל ברסולוי. Itinéraires (1847) ע' 282 ועי' יהוש' ב.החלוק' היד, ע' 88.

(5) הסוכר II ע' 209; VIII ע' 77; Hebräische Übersetzungen ע' 299, הערה 227, ועוד במקומות אחרים. וכן ציינים תקן דברי Gross ב-Gallia Judaica ע' 547.

(6) עיין דברי ב', ע' 314—317; מדעי היהדות א', ע' 26.

(ד) חסונים ביותר דברי ר' שם טוב בן אברהם ו' נאון המעיד בספרו „בדו הארון“ (חלק א' פרק ה') על שני האחים בדברים האלה (ו): „גם שמעתי אומרים: שנים נזרים בראש אמור חזקו פניהם מסלע ושמור לקבל מפי קדושים ראשי ישיבות וזרע אנשים, בתו רגליהם וסיריהו כל ימיהם ולילותם לעמוד על פניהם הם הם החכמים החסידים ר' יצחק ור' יעקב אלהים בהנים בני ר' יעקב הכהן ז"ל, שמולדתם עיר שוריא שגם היא ארץ מידתו וקרובה משפחהם למשפחתו, מתו בלא בנים זכרים והגיעו יתום ומעלה הכמהם ביד תלמידם החכם ר' משה ז"ל בן שמעון בעיר ברנש, ילמי שלא היו בומני ולא דרכתי נתיבם, נמנעתי לדבר בם, רק תלמידם הנזכר וברתי בימי נעורתי, יותר לא הובא אצל מונק וכדמילי, ולא ארע מתוך איזה קשר בא בעל בדו הארון לדבר עליהם ומה המשיך דבריו, כי לא זכיתי לדאוג את כתב היד, אמנם ביחד עם ידיעתינו הכינוולוגית על ר' שם טוב ו' נאון יש ללמוד הרבה משורות אלו, האחים הכהנים „לא היו בומני של ר' שם טוב, אבל חביר את תלמידם (אם זהו הסודות הנכון של המלים „וברתי בימי נעורתי“ (2)). ומה בודאי אין שלא שחרו גם ר' יצחק דמן עכו מעיד על עצמו שדבר אהו פה אל פה (3). ר' יצחק דמן עכו בא לשפד רק בשנה היא סיה (לכל המוקדם בשנת ג' (4) זאת זמן לידתו של ר' שם טוב אפשר לקבוע מתוך עדותו (בדו הארון חלק שני פרק א') שהתחיל מתעסק בלמוד ספר יצירה רק אחרי פטירת רבינו (הרשב"א והדברים הוא ר' יצחק בן סודרוס בעל פירוש למחנה) „בשהייתי באמצע שנותי“, בצדק שמע מונק (6) מאן שנוולד בערך 1280-1275; הרי הרשב"א נפטר בשנת 1310, אם כן, היו האחים הכהנים וקנים מבני לכל הפחות שני דורות, הם כבר נפסדו לפני 1280 ותלמידם ר' משה מברנש הלא חבר ספרים כבר בזמן שר' שם טוב ו' נאון אך נולד בו ואפילו קודם לכן, שכן כותב ר' יצחק בן שלמה בן אבי סהולה (בעל ס' משל הקדמוני נודע בשנת ה' א' ד' 1244) (6) בהקדמת פרושי לשייר השירים הנמצא בכ"י אוקספורד 7343): „...אד אמנה אני ידע כי הרב המעון... נסיכני ומחללני קרוב לנו האיש מנואלני החכם המקובל בסתרי התורה, במד ומורא ר' משה בן שלמה (8)... הוא בברנש רב ודיין בר אבהן ובר אייזיק, חבר בו ספר המדות ידבר בו נסבדות ואם בלשינו האריך... ואף אם בעונותי לא זכיתי לאיר הלו להסתפק בצלו כי שמענו הנערב לא הופיע בארץ הזאת ולא קרב, אבל זכור אני כי בימי נעורי שמעתי מבני מדבשי בהנתי עם הרב בבית מדרשו...“ אם כן, היה ר' משה מברנש בודאי וקן מקיבו ר' יצחק אבי סהולה ואם רבינו האחים הכהנים קדמו לו בדור אחד בערך, יוצא לנו גם בדרך זו שהיו בערך מבני גילו של - סודרוס

(1) הנוסחא היותר מלאה מובאה על ידי ש. מונק ברישיבת ב"י ה Oratoire שנהפסדה ב Z.f.H.B. XII (1098) ע' 50. קצור הדברים הביא כבר כרסולי ב Itinéraires שלו, ע' 280.

(2) גם הבטוי, ולא דרכתי נתיבם, משתמע לסתו פנים: או שרצה לומר: לא חברתי אותם, או: אין אני הולך בדרך קבלתם, ר' שם טוב ו' נאון כבר בספרו בדו הארון לדרך, וזה עסוקה בקבלה מסתלק בה בספרו בהר שם טוב (פירוש על סודות הרמב"ן). והתעסקותו בספר יצירה נרמזה לכך, ואולם מהותה של הקבלה שבבדו הארון אינה ידועה לי, ועל כן אין בידי להכריע סה בין קבלתו זו ובין קבלת האחים הכהנים.

(3) מאירת עינים פרשת וישלח ופר' וזאת הברכה, בענין משה איש האלהים, אמר אלו: מהו משה איש האלהים? ושהקני, ויקרא בקול גדול: איש האלהים, איש האלהים, ואמרתי לפניו כי ס' איש לוקחה זאת, ושמה כי הצינתי כונתו, עיין החלוק IV, 28.

(4) על שאלה זו עיין טרעי היהדות א' ע' 20-22.

(5) Z. f. H. B. XII, ע' 49. כמובן, אין כוונת דברי ר' שם טוב לומר שהתחיל עוסק בקבלה רק אז, הרי כבר בחיי יפותו חבר את ס' בחר שם טוב, התעסקותו בספר יצירה היא אצל המקובלים בדינה יותר מצינתי.

(6) עיין ברישיבת הבודליאנה ע' 1150, הוא חבר את ס' משל הקדמוני בשנת 1281 בהיותו בן ליו שנה.

(7) אני מביא את הדברים על פי נויבנור ברישימתו.

(8) שטו המלא הוא משה בן שלמה בן שמעון מברנש; על כן כתבו הספרים הנוכחים, בן שמעון.

אבולעסיה אי אפילו וקנים ממנו במקצת. ואם כן, באמת היו עוד מבני דורו של הרמב"ן בנוכר אצל ר' יוסף בן צדיק, ימכל שכן שהיו בזמן המלך אלפונסו החכם.

(ה) מה שנים ביתד לאיחיד זמן האחים, היא כנראה ההקדשה של "פרוש האותיות" שמחברו ר' יעקב הכהן הקדיש "לבחירי צעה נפשי ר' מרדכי קמחי". והנהו בלא ספק ר' מרדכי בן יצחק קמחי, נכד הרד"ק, אביו של ר' יצחק בן מרדכי קמחי, וזה האחרון חי עוד בשנת 1341 (1). אולם מכאן אין ראיה לאיחיד זמן ר' מרדכי אביו, וקנו הרד"ק היה כבר זקן בשנת 1232 בצאתו לעמיד ליטין הרמב"ם ואיך ר' מרדכי קמחי היא בדיוק בן דורו של הרשב"א (המביא אותו בתשובותיו) וכבר Frankl קבע זמן פריחתו בערך בשנת 1280 (2). ועל פי דברינו אלה אפשר מאד שכבר בשנות הששים הקדיש לו ר' יעקב הכהן את ספרו, ר' מרדכי קמחי זה היה חי בנרבונה או באחת מערי סרבוניצא (3). שכן היו גם האחים הכהנים, בכ"י ירושלם 80, 90 על קלף נמצאת בדף מאומד "שאלה לנשיא ר' קלונימוס דנרבונא אל החכם מרנא ר' מרדכי קמחי".

(ו) מתוך "המאמר" של ר' יצחק הכהן (ה' סעי') יוצא שהוא ואחיו ר' יעקב דברו בנרבונה עוד עם "מקובל גדול" מתלמידי ר' אלעזר מוורמיישא, וגם פירש זה מביא אותנו בערך לשנות החמשים או הששים של המאה הי"ג שהיו בעל הדיקא מת בשנת 1238. בתחילת המאמר (סעי' ב') נאמר כי היו מעידים על רבי של החסיד הזה כי "אליהו היה נגלה אליו מיום הכפורים ליום הקפורים", ומכיון שלא מצינו עדות כזו על הדיקא בשאר מקורות, אולי הכונה כאן לר' יצחק סני נהור, שמקובל זה היה איפוא מתלמידיו? וגם אז נגיע לזמן שנות הששים במאה הי"ג, לכל הפחות, במאמר על באור קצת מעשה מרכבה המיוחס לר' יצחק הכהן מביא בשם "מנידי אמת" קבלה מר' יצחק סני נהור. יאלם בעלתי של ר' יצחק במאמר הזה אינה בטהרה כלל (עיין להלן). וגם זה מתאים לזמן שקבענו שאין האחים מוזכרים עוד את הרמב"ן ואת קבלתו.

מי בן האחים הוא חוקן? אין ספק שר' יעקב היה זקן מאדו ר' יצחק, שכן ניכר מסגנון דבריו במאמר: הוא מדבר עליו כמי שמדברים על מי שנדול בשנים ובחכמה, וגם מביא את פירושו הנכתבים כאשר ר' יצחק הכהן כתב את "המאמר". היה ר' יעקב כבר מת, וגם זה מתאים למה שכבר הבאתי בסיומן ב' (ג). והשווה בין שמו ושם אביו אינו מוכיח את ההפך, כמו שהניח שטיינשניידר, שהעביר מנהגי האחרונים גם לימים ההם.

על מאורעות חיהם של האחים לא נודע הרבה, מלבד מה שמעיד עליהם ר' שם טוב ב' גאון. ב"מאמר" נזכרים פרישים אחרים ומהם מתקיימת עדותו של ר' שם טוב, שהיו "מכתתים ונליהם", כדי "לקבל מפי קדושים ראשי ישיבות". הם עזבו את ספרד והיו כנראה זמן לא מעט בפרוניצא ור' יצחק מזכיר את שהותו בארלי, נרבונה ובדרש. בכתבי יד אחדים של ספר תקון הפלוסופים לאלבלג (ראה למעלה סי' ג') נוסף לשמו "קאבשטיין" היא Capestang, כפר סמוך לדרש (4), ואולי היה גר שם זמן מה. בשירי יצחק הכהן את "המאמר", היה נולד מסקום למקום ומכונה לשואלו להודיעו כמה דברים "בשוכי למקומי". במאמר (סעי' ה') מזכיר בפירוש שאחיו "נחלש" בדרש, ואין בירינו עדיין להבין מפני מה הזכיר דבר זה שם, וגם קשה לחשוב שאו חלה במחלה שבה מת, שהרי כפי עדות שאין כל ספק להטיל בה ספק (עי' לעיל). קבור הוא בשנוביא במלכות קאשטיליא, ומכיון שכל הראשונים מזכרים איתו בשם "ר' יעקב משנוביא" — בודאי גם היה חי שם זמן רב, מאחר שבודאי לא נולד שם, כעדותו של ר' שם טוב שאין לזה ממנה. הרי אין קוראים איש על סי מקום קבורתו!

(1) אוצר תומד ב' ע' 236, ועין המוזכר XVII ע' 36.

(2) עין Monatsschrift 1894 ע' 556 (רס"ה 1885 ע' 528).

(3) עין על שאלת מקום מגוריו Gross ב Gallia Judaica ע' 607/608.

(4) Gross op. cit. ע' 347; החלוק VIII, 169. ההוספה הווא נמצאת בכ"י האריזשאי.

זהותו של ר' יעקב משנוביא עם ר' יעקב בן יצחק הכהן היא למעלה מכל ספק. ר' יצחק דמן עכו בספר מאירת עינים (פרשת וישב) מביא את דבריו ר' יצחק הכהן אחיו של ר' יעקב משנוביא ו"ל" (האם היה ר' יעקב יותר מפורסם אצלם). וכמו כן קוראים אותו גם בכתבי יד אחרים של "פירוש האותיות" שלו בשם זה.

מי הוא יהחכם אברי' (1) די פראייזי שר' יוסף בן צדיק מזכירו בדבריו של ר' יעקב אין אני יודע ובדאי הנוסח משובש. מתוך המאמרים והקטעים הנדפסים להלן נראה שהאחים קבלי קבלותיהם מצדדים שיניים ואולם אין הם מזכירים בשמות פרטיים. אלא מסתפקים בנטיים בלתיים: "בה מסרו לי וכוונא בזה. ועל זה בודאי יש להצטער כי האחים הזכירו את הני יודעי ההן שבהר הדוא ומכין שהם רק מקבלים ומוסרים ולא יוצרים בעקדם — כל הקטעים הבאים יזכירו על אפים הכולט הזה — הישוב היה לחקירת הקבלה עד למאד לדעת אחרים מן מקורותיהם. רק דבר אחד ברור הוא בהחלט: רוב המקובלים שמהם קבלו האחים לא היו דורכים בדרכי הפילוסופים בללי ואני האים מתוך כתביהם מה היה מראה הקבלה קודם שלבישה צורה פילוסופית בפירוש הספירות של ר' עזריאל. האופי הנוסטי המהור של המקורות הראשונים של הקבלה מוצא כאן את בטינו יותר מכל שאר המקומות. ועל שאלה זו איסיף לדבר למטה.

עדותו של ר' שם טוב ק' גאון על ר' משה מברנש שהוא היה תלמידם של האחים מתקיימת גם מתוך ספר אחד מספרי ר' משה זה. הוא חבר פירוש על שם בן מים הנמצא בשלימות בבי אוכספורד 1565 — והוא הספר הנדפס (כלי ההקדמה ובשבושים נוראים) בעילום שמו בהלך הראשון של הקובין, לקוים מרב האי גאון" (1) בשם הזה. והביבליוגרפים גלאו למצוא את מחברו — ושם הזכיר שתי פעמים את יהחכם הרב ר' יעקב מורי דל" (2).

תלמיד אחר היה לר' יצחק הכהן באבילה בספריו ומזכירי ב-מאמר סעי' ה'. הכנוי הניתן לר' יצחק הכהן בשלישה בכתבי יד של מאמרו על האצילות השמאלית ינם בבי שהיה לעיני ר' שמעון ק' לביא; הוא מופת הדור ר' בני שאינו מצוי אצל שאר מקובלים. ינם בבי זה מקיים עדותם של האלבלג ושל ר' שם טוב ק' גאון. שהיה נחשב בין גדולי המקובלים.

2.

כתבי ר' יעקב הכהן.

כבר שטיינשניידר נסה לתת רשימה מכתבי האחים עד כמה שמצא להם זכר בכתבי יד (3). אמנם יש כאן מקום לכמה ספיקות כי לא בטוח הוא אם באמת כל מה שמיוחס בכתבי יד לר' יעקב הכהן, שלו הוא. וכמי כן אין אני יודעים עדיין להפריד בין החכמים השונים הנקראים בשם ר' יעקב הספרדי. הרי באמת גם ר' יעקב הכהן שלנו נקרא בשם זה בכתבי יד אחרים של פירוש האותיות בסאריש. ואולם אין אני נוטה לזהות אותו עם כל אלה החכמים הנזכרים במקורות יותר מאחרים. וזהו מה שנמצא או נזכר או מיוחס לר' יעקב הכהן:

(1) פירוש צורת האותיות או דק, "פירוש האותיות", מוקדש לר' מידכי קמחי. ספר קטן זה מצוי מאד בכתבי יד. ואלה הנודעים לי:
אובספורד, רשימת נויבויאר סי' 12732, 159812, 16008, 16069, 16261, 20736, 23183.
בודאפישט, כ"י קייסמאן 2421.

(1) ווארשא תקני' ועוד ג' פעמים. השם "לקוים מרב האי גאון" לקוח מתוכן הדברים. כי ר' משה מעתיק כאן דברים ארוכים מתוך ספר על שם בן מים שייחסוהו לרב האיי גאון.
(2) בבי דף 99b וגם 102a; בדפוס דף 5b ו7b.
(3) בהמוכר XVII, 38—87, XVIII, 19.

בולוניה א. רשימת מדינת ס' 17.

ב-לין, בספריית החברה ליסוד ולקיום אקדמיה למדעי היהדות, מעובדו של פיוס' בלוך ויל. המבוא ג. רשימת שטיינשניידר ס' 229.

ירושלים. ב"י קיבץ מוסאיוב 9 40 דף 39–50. (חסד בראשו, מבלי שהמעתיק היניש בדבר). ל-לין ג. רשימת שטיינשניידר Warner 2414 (חסד בראשו).

פירנצה, שני (?) כתבי יד ב-Laurentiana, הם עד פי שטיינשניידר (המזכיר XVII, 37) ברשימת ביטויי (טאנינה ביד) כע' 414.

פאריז, ברשימת ציטונות ס' 8066–832–834–9744. בשלשית כח' 832–834 מהגביר פירוש ציית האותיות עם ספר תלמודה שגם הוא מדבר על סודות האותיות.

בספרות גינצבורג ב"י ס' 1101 בשם פירוש האב לר' יעקב בן יעקב הכהן. יודאי ישנם עוד כמה כתבי יד אחרים. לפני היו שני כתבי יד שעל פיהם אהן את נוסח הספר: ב"י המבוא שכתב תארי שטיינשניידר ברשימתו ע' 92. הוא באותיות דש"י איטלקיות מן המאה השני בערך; והב"י מעובדו של פיוס' בלוך. והם ה' הפים כתובים על נייר בכתב קירובי איטלקי בערך מן המאה ה-17. שניים נקדים והשניים אין בין שני כתבי היד 1). בשעת ההגהה יכולתי גם להשתמש ב-1 מאסף מוסאיוב, הנכתב באותיות דש"י מודעות בזמן החדש ואינו מדויק ביותר.

הספר כתוב בסגנון פשוט וקל, אמנם נכסה יותר משהוא מנלה. את הקבלה אינו מוכיח בפירוש ומתקן בפירושו יותר לניסוח השני של אותיות ד' עקבא: סודות ומיסד מעורבים יחד. הספר היחיד המביא כאן הוא ספר יצירה (בניסוח ב' בלוך תמיד, בפירושו במקום ב' יצירה 1). אבל הפשטות הזאת היא רק מדומה, ובאמת קשה להחזיר עד סוף העני של המחבר. בפירוש האותיות א' ב' ג' בפופה וס' הוכיח בפירושו את הצורה הפנימית הלבנה. יצירה ההצעות השחירות (הכתובה בדיו 2) ולא פירש לנו את כינה הסמבול הראשון. רמיה יותר בולטת לסמבוליקה קבלית שהומה נמצאת בסוף הפירוש לצורת הבלית, ומשם ניכר כי שינה הסמבוליקה של ר' יעקב מן שאנו רגילים בה בקבלה של אותו הדור.

(2) פירוש לספר יצירה, בלו קבלית לפי עדותו של ר' אברהם אבילעפיה שראה אותו עם שאר הפירושים בשנת ה'ל"א (1271) בברצלונה 2). כפי שאראה לסטה נראה קרוב לודאי שעוד ראה אותו ההכם הנוצרי Reuchlin (בהחלת המאה ה-15). ומאז נעלם.

(3) תפלה נוראה לחכם כס' - יעקב דישנא (1) וצ'ל". תפלה כזו נזכרה כבר בקיבץ לקוטים סרב האי נאין" יואלם שם נפסקה מיד אחרי חמש שנות (דף ל"ב ע"ב) והתפלה עיבת בלי כל מעבר הפירוש הספרות לר' עזריאל, השם שם, תפלה ר' יעקב ישנא. סגנון השורות המעטות שנשמרו מעיד על תפלה זו שהיא קרובה מאד לז' העין והתפלה היותר לר' נחניא ב' הקנה: ויודאי איננה לר' יעקב. והנה בב"י הינאיד 450 של בית המדרש לרבנים בניוירוק נמצאת מזה 9b עד 13a תפלה בשם הנ"ל בשלמיתא — ואפילו יותר, כי דומה שמבילה באמת שתי תפלות (ע' להלן). ובדרך הב"י הזה אדפיסנה כאן, אחר שהשנתי צילומים ממנו בהסדו של פרופ' אה. בארנס, שעלי ההודות זו גם כן. חלק מן התפלה הזו (הסדים בה שלשת הפרקים הראשונים ועד יעין בהעיות לניסוח התפלה) מבידה גם קטע אנטיוני בס' טינבן 2097, בשם תפלה העניערי מהחלה בסדים, ואתה הוא ושנתיך" וכו' 3) כפי נייירוק פסקא ר' הב"י הזה נכתב כבר בשנת ה'נ"ד

(1) עליו להפיק תודתי להנהלת הספרייה בהסבורג ובספריית האקדמיה היהודית בבירלין, שנתנו לי רשות לפיכם הכתבים.

(2) עיין ביהמסדרש לריא וירוק, הדד שלישי, ע' XLIII של הסבוא.

(3) על האופי הקבוע של תפלה זו כבר העירותי בקריית ספר, דנה א' ע' 293, ואו לא ידעתי את מקורה

(1298) והוא איפוא עד השני. הייתי רצון" שבסוף התפלה שונה מזה שבכ"י ניוירנרק אבל אין להטיל כל ספק בזה עיקר התפלות האלה.

תפלה זו בנויה על שמות קדושים, שייצאים מראשינובותיה: שם של ע"ב מ"ב ב"ב ונמנה שמות אחרים. הכי השלם בניירנרק הוא בערך מן המאה ה"ט או ה"ז. בהדבקה פרטים קטנים אינו מתקן. במדה ידועה לפי טובה הספרות, שייכת גם תפלה זו רבין התפלות ממין הפלת היחיד של ר' נחניא בן הקנה (1). אבל החקקה היא מוכנה בטריטובותיה. דק המלים "תרי" עמידו איך שהם ראש מלולך" מוכיחה שיש כאן השפעה ישירה מחוג הספרות הזה -- דרי מלים אלה הם ציטאט מתרי ספר מעין ההכמה או סי הכטחין. הקריבים לפי העין (2). ואם באמת ר' יצחק הוא המהבר איך להתפלה על זה שהרי בודאי הכיר את הספרות ההיא מן הפרובינציה.

קטעים מן התפלה הזו שנמצאה מצאה הן בעניי מאכפיתתפלות נשתדשו גם לתוך טוביו תפלות האחרונים כמו סי "שערי ציון". הלכים ממנה נחמה בודאי בטעות לר' יצחק מה לר' יצחק האם בצדק נחמה תפלה זו לר' יצחק הכהן? אי שם דק קומפילציה מתרי מקריית אחרים היא? שהרי בסוף פירוט ספר יצירה השלם של ר' אדעור מורמט נמצאת גם בדפוס (3) גם בשני כתבי יד שראיתי (מינכן 81 וירושלים 80), תפלה נאה והשובה אישיו האושרה בכל יום" -- והיא מיוסדת על כיו שמות קדושים אבנתיין יבין אנקל'ס וכו'. ידוב סימניה הם הם גם בתפלתנו! אמנם מן הנמנעות הוא שהתפלה בשלמותה כמי שהוא בכ"י ניוירנרק תהיה לבעל החקקה כי נוכחה בה תורתהספרות בדרך המקובלים. יעדיו אין לנו רשות לומר שר' אדעור מורמט ידע יצירה זו אבל אפשר כמובן שגם החקקה היה ממלא שמות קדושים (שהיו נודעים גם לו) בדרך פיוט תפלה וכמוכן אפשר להפך, שהתפלה באה מספרד או מפרובינציה (שר' יצחק נלה לשם) לאשכנז אחריו זמן החקקה והטעתיקים צירפה הספרד ואין בידני להפריע על יסוד ידעיותנו הקלוטית (4). אמנם יש עוד תפלה בידני שהוא לר' יצחק הכהן. היא התפלה הנמצאת בקשר עם כ"ה השמות הקדושים ב"פ יטמע ישראל במכתב יד פאריס 835 (עין להלן סי' 15) ומסיימת גם היא באי שומע תפלה וחתוב עליה שמו שד ר' יצחק הכהן. היא נמצאה תפלה לסנדלפין הקייט בדרום לרבו. ואין כאן כל טעם להטיל ספק בבעלותי של ר' יצחק ואפשר שר' יצחק הכיר תפלות מסתוריות כאלה במספר יותר גדול.

התפלה בכ"י ניוירנרק היא באמת שתי תפלות. התפלה הראשונה עד "באי שומע תפלה" (דף י"א ע"ב) היא מעין סליחה מסתורית. כפי שניכר מתבנה ימן הייתי רצון" שבסופה. והשניה שגם היא מיוסדת על שמות קדושים אבל בענין אחר לגמרי. היא תפלה של רב ימורה לשמירה ולפתיחת הלב. עיקר התפלה הזו היא מעין פיוט מסתורי. ואמנם יש בה דמו הסטורי. נמצאה ישבו רומן המהבר לקהלה מיוחדת: (כחיה תשתבה) יתתנדל בכנסיה שלנו יש היא כלל ישישים וחמש משפחות עומדות לפניך. מחבר התפלה היה איפוא רב בקהלה בת

- (1) היא נדפסה בסי' שושן סודות דף ל"ד. בחסרת ימים דפוס ליוורנו תקכ"ד דף ס"ט ובסי' הקדמות ושעדים לר' שלמה אליאשוב (פיעטיקוב תרס"ב) בתור הקדמה כללית.
- (2) עין הערתי בקריית ספר. שנה א' ע' 166. החירו מוכא בירקנאכו על התורה (דפוס יפ"ג) דף ל"ד ע"ג וגם בפירוש התפלות שלו בסוף המבוא (כ"ז) ועוד בכמה מקורות ידועים.
- (3) על זה עין Jahrbücher. N. Brüll כרך I ע' 221--222. (סי' כמה חכמה קנה בינה פראג שיע דף כ"ה בהוצ' ווילהלםברדארף היצ. דף י"ח ע"ב). המקובלות בשערי ציון הם (דפוס אמסטרדם תצ"ה): דף ל"ג ע"ב על שם בן מ"ב וכו'. דף נ"ה ע"ב ואילך על שם בן ע"ב. דף נ"ה ע"א וע"ב על שמות כוון וכו'.
- (4) פרימישל תרמ"ה. דף כ"ב. ע"א.
- (5) ראה גם הערותי בענין זה בקריית ספר א' ע' 206.

ס"ה משפחתו? מסופקני מאד אם שמו של ר' יעקב הכהן הנזכר על התפלה הראשונה, בא גם להורות על השניה ולהעיד כי הוא הוא שחיברה. אמנם המעתיק חשב שתי התפלות אשר שם ביניהן רק ריח קטן, כתפלה אחת, ועל כל פנים שם סימן של סיום (תושלכיע) רק אחרי השניה, ואולם אין זה מוכיח כדים על אמת הדבר. שתי התפלות שונות לגמרי בחרוזיהן: הראשונה יש בה אך ורק ההיזן, ד, אי, נף (עד כמה שנמצאים בה היזורים בכלל), מה שאין בן בשניה שיש בה כמה בנייזי היזורים. וגם ה"היזי רצון" המיוחד שבסופה, מראה על עמידתה ברשות עצמה. לשניה לא מצאתי חבר בכתבי יד או בקובצי התפלות. הסימבוליקה הקבלית שלה היא הנדלה של המאה הי"ג והי"ד. הבנייז בסוף התפלה הוא "אל נא יעבדני הקליפות החיצוניות הסיבכות סביב מהנדק" (שהם כהנית הקדושה) ראוי לתשומת לב: אלו היתה תפלה זו לר' יעקב הכהן (מה שאיני מאמין), הרי יהיה זה אחד המקורות הראשונים לשמוש המושג הזה.

4) "קבלת החכם" יעקב החסיד ב"ר יעקב ז"ל. בשם זה נמצאים בכתבי יד אחדים פירושים וסודות בדרך קבלה: (א) פירוש קצר לעשר ספירות; (ב) סוד מהו שבקש משה כשאמר ואמר לי מה שמו; (ג) מעין ספר יחוד—כמה על פי הכרקטריסטיקה של שטיינשניידר (ו)—סודית עמוקים בדבר תורת העולמות הפנימיים ועליות הנשמות בהם ושאר עניינים, מתחיל "אל אלהי היהדות לכל בשם" (2). מאמרים אלה נמצאים בשמו של ר' יעקב שלנו בכתבי יד אלה:

ב"ר ישיש מוויאום, מינלויות 1087 (הוא קובץ אלמנצי 283) דף 115b-123a בשם הנזכר. כתב יד זה נמצא בידי בצילום ובו השתמשתי להדפסה.

אובספורד גיבויר 1945 דף 18-28, בשם "קבלת מר' יעקב החסיד ב"ר יעקב ז"ל". דברי ג' כי הקטע דן על עשר הספירות, לקחים בודאי רק מן התחלתו ועל פי האורך אין ספק כי גם ב) וג) נמצאים שם. ואם המלה "קבלתי" נכונה היא היה הכותב של קבלה זו אחד מתלמידי ר' יעקב ולא הוא בעצמו.

ר' מא בספרית הקאזאנאטני, ב"רשימת וצידוטי קובץ 180 דף 47-49 נמצא רק הקטע א) בשם: קבלה מופלא (1) להחכם הר' יעקב ב"ר יעקב ז"ל.
רשימת שאנבלום מטנת תרכ"ט, מספר 7.

והנה רבה המבוכה בדבר הקטעים האלה ומחברים. כי לכד מכתבי היד הנזכרים נמצאים הסודות האלה וביחוד א) וג) עוד בהרבה כתבי יד. א' נמצא בשמות "קבלה מפוארה" או "סתר תורה" או "שער הקבלה וסדרה" בנוסחא יותר ארוכה בהרבה פרטים מן הנוסח המיוחד לר' יעקב הכהן, והוא כפי שרואין בנקל, עיבוד של הניסח הראשון, ומייהסום אותה למחברים שונים: לרמב"ן ולמקיבל בלתי ידוע בשם ר' יוסף בר חיים, ובדוב הכ"י בלי כל שם. וכבר האריך על מניין כתבי היד ועל חלוקת הנוסחאות שטיינשניידר ב"רשימת מינכן ע' 24-25 (3). בשם "פ"י מהר"י יוסף בר במהר"י חיי"ל על עשר ספירות" נדפס הקטע בנוסחה השנית הזו בקובץ "לקיטי שבחה ופאה" (פירארה שי"י) דף כ"א ע"א 4). ר' ביטל בוטרייל הוסיף עוד על המבוכה, כי בפירושו לספר יצירה הביא דברי הקטע הזה מתוך "ספר הפידס" לר' אהרן ראש ישיבת בבל, והמשך דברים אלו מתוך ס' "לפני ולפנים" לר' (1) המוזכר VIII ע' 95.

(2) כלבד זה נמצאים לכל הפחות בכ"י ברים, סוה, עוד שורות אחדות על פירוש שמע ישראל וסוד האות ב"ת בקצור נסרין.

(3) ואוביז עליהם עוד אחדים שלא נזכרו שם: מרצבך 89 בפרנקפורט (שהעתקתי לי והשתמשתי בו להלן). פאריס 335¹⁴, קאזאנאטני 1792⁷ (בשם "סחרי תורה" לרמב"ן). 202¹ בלי מחבר, שער הקבלה וסדרה, בריבויס כחיואום מינלויות 753²¹, 1087⁸. (סחרי תורה לרמב"ן) וכמה כתבי יד בניו-יורק, ועיין גם דברי שטיינשניידר ב"רשימת כתבי יד גיינרדי (ברלין 1872) ע' 36 על פירוש למאמר הקטן הזה.

(4) הפירוש האמתי רק עד דף כ"ב ע"א שורה 8, וסמם והלאה מתחיל פירוש שני, ואולי זוהי ההוספה של ר' יוסף בן חיים? הדפוס הוא רע מאוד ומלא שבושים, וכבר מטעם זה היה ראוי להדפיס הדברים עוד פעם.

מאיר הלוי אבולעפיה (1) ! את הנוסח השני המעובד ארפ'ים על יד הראשון על פי כ"י מדצבך 89. הנוסח השני הזה מזכיר את הרמב"ן בהוספה בסופו. ואולי ר' יוסף בן ה"ר הוא המעבד.

המאמר ג' שנים הוא נמצא בכתבי יד רבים (2). הוא החשוב ביותר בין אלה הקטעים, מצד תוכנו המיוחד. והנה לכל הפחות בשני כתבי יד: ב Vatican 211 (הנמצא תחת ידי בהקדקה) ובכ"י הלברשטם 444 דף ל"ד ע"ב בבית המדרש וכו' בניו-יורק מובא הטעם שנים מכתב לברנש. והו' השעה בכ"י בוטיקאן: "אכתוב לך קבלת החכם הגדול המקובל האמיתי ר' עזריאל ב"ר שלמה זצ"ל, ששלח מגירונה לברנש, וכן התחלת כ"י מוסאיוב: "הב"ר עזריאל ז"ל (כלי שם מקום). ומח' איפוא האמת? כבר אמרתי למעלה בסוף סעי' 1 כי שני מסובלים אלה סיפוסים שונים מאד הם, וכלום אי אפשר יהיה להוציא מעובדה זו מבקנות בשביל הבקרת? לטובת ר' עזריאל ונגדו יש טענות. ואילם הדברים צריכים בזה רוב ע"י הקירית ההבן של הקטע ואין זה מקומו. על כל פנים יש לומר: הקטע ב' (שא"נ) מיוחס לר' עזריאל כי איננו בכ"י הוטיקאן (בכלל) הוא בודאי ובודאי לאותו המחבר שכתב גם ג' כי תוכן משותף, טונן משיקף וטרמינולוגיה משותפת להם, ובאמת קטע זה במדעת מזכיר לנו את ר' עזריאל בהטעמת המנ"י, "יום מעלה" בעד "כתב", ואמנם אין מתוך סימנים כאלה כל ראיה, שהרי אין לנו ידעים עוד את תולדות החשיטות הטרמינולוגיה הקבלית (לפריטה 3). וביחוד החומר בנוגע לר' יעקב הכהן אינו מספיק להחליט כאן דבר חיובי או שלילי. רק דבר אחד בטוח הוא: אין הקבלות שבקטע ג' עולות בקנה אחד עם הקבלות של ר' יצחק אחי של ר' יעקב בענין העילמות. ואם כן, על כל פנים ממקור אחר נשאבו ויהי הכותב מי שיהיה, גם ראוי לשים לב לעובדה, שבכ"י אויכספורד 1945 נאמר עוד יותר מפורש, כי הכותב את המאמרים רק קבל את תכנם מר' יעקב. והלא ידענו כבר, כי תלמידו העקרי של ר' יעקב הוא ר' משה מברנש. ואולי דבר הוא? אולי יש לנו הראיה ברי משה מברנש את המסתור של הקבלות האלה?

ויהי מה, על כל פנים חשוב הוא לתת את הטקסטים האלה בשלמותם. מאחר שביחוד מתוך המאמר השלישי "אלהי הדורות" משתקפת השקפה והתבוננות עמוקה, תקנתי את הנוסחא עד כמה שעלה בידי מתוך כתבי היד שהשגתי. ביחוד הנוסח שבכ"י בוטיקאן 211 הועיל לי הרבה לחבנת הענין, כי הוא יותר מדויק מהכ"י מרגליות 1087.

5) סודות שונים נמצאים בכ"י פאריס 835 מדף 1 ואילך, והם המאמרים הקצרים האלה: (א) סוד הלבנה (חפר קטע באמצע); (ב) "פי" עשר ספירות בלימה"; (ג) אודיעך ענין הגלגלים; (ד) "פי" שמע ישראל. בסוף המאמר הזה (דף 6a) באה באותיות גדולות ההתייחסות לנו "נאום הצעיר והקטן יעקב הכהן בן מסרו לי והודיעני והוא נכון יקיים בשבמל"י חוקי". אחרי זה באים עוד ענינים קטנים השייכים לאותו המחבר. עד דף 6b. ואחרי כן קבלה על שם בן ע"ב, נגראה מתלמיד של ר' יעקב הנזכר כי בדף 7b מזכיר אותו "ואעפ"י שראיתי אותו (את שם בן ע"ב) בענינים אחרים מה שקבלתי מה"ר יעקב וצ"ל שקבל מרבותיו על הסוד הנכון ופירושו אשר ינעתי ביגיעה רבה וחפשי בנגי ומצאתיהו"ו... ותלמיד זה "מפרש" את השם בן ע"ב, אבל לא בנוסחא הרגילה אלא בסדר אחר 4). עיי' "סימנים". היינו מלוי השמות שאין להם הבנה. עיי' מלים בדרך נוסדיוקן מהופך.

(1) ס' יצירה דפוס מנפובה דף ל"א ע"ד ודף כ"ח ע"ג. עיי' גם רמיוותיו של שב. ברישית טונן ע' 25.
(2) מלבד הזכורים, שרבים מהם כוללים גם את המאמר הזה, אזכיר גם בריב. כח. 752²¹. הוא נמצא גם בארבעה כתבי יד של בית המדרש וכו' בניו-יורק ובכ"י מוסאיוב 22. (רק הציו).
(3) וגם אחיו ר' יצחק קורא את האצילות המתאמת לכתר עליון בעולם הכסא. בשם "שר רום חסעלות" במאמר סעי' ב'. וכן "יום הטעלות" בסעי' ג'.
(4) דנוסחא הרגילה מסדרת את הפסוקים ויבא. ויפ. בסדר ישר מהופך וישר זה מחתת לוח ולוקחת אות אחת מכל פסוק. תלמידו של ר' יעקב מסדר אותם בסדר פשוט, אות אחר אות, פסוק אחר פסוק, הכל בסדר ישר ויס עפל אכה וכו'.

פירוט זה נפסק באמצע בסוף דף 8b. המאמר ד' מרמז גם על סוד מסתריק ושמותיה ואם בן זהו ה"י שישיינשניידר מתבין אליו בדבריו "ע' שמות של מסתריק Dem Jakob Kohen wird eine Recension der ... (in einer Pariser Hs. beigelegt) 1). כבר הזכרתי למעלה שגמצאת כאן גם תפלה מסתורית למלאך כנדלפין.

הסידות האלו הם קשיי-ההבנה עד למאה נראה שבמקומות שונים הנוסח משוכפל מאד. הרבה ימים יש כאן. שאין בידי מפתח להבנתם ומצד זה יש הסיבות מיוחדות לקטעים האלה ואני החלטתי לתרגמם כמו שהם. אילוי ימצאי נאלץ להטיל ספק באמתת העדות של המחבר ההרים ישל תלמידו (אילוי גם הוא ד' משה מברנש 2) 3). אין כל טעם לפי הענין. האיפיו של "הסימנים" מהאים כולו לסימנים הדומים בספרי ד' יצחק אחיו של ד' יעקב. ואולם בעדק נשאלת השאלה אם סודות אלו והסידות שדברתי עליהם למעלה בס" 4) מתאימים למחבר או מתוך אחד. מה דשם יש סידות על השמק. והם שונים זה מזה לגמרי. מה דשם יש סידות על משה יבינו (סוד הלמנה" בני על מיסטיקה בלתי מוכנת לי בדבר "דוחו של משה" המשמשת במאמרים אלי סגל מסתרי מיוחד) ואין ביניהם כל יחס או שיוון. ואם באמת שניהם מר' יעקב נמסרה בעל כרחי נאמר שמראשי ישיבות" שונים קבל איתם. וכמובן אי אפשר לבטל מראש אפשרות זו המתקיימת מתוך עדותי של ד' שם טוב בן נאן על טיב פעולתו וכמו בן מתוך תכנית הקבלות הבאית בשם אחיו ד' יצחק.

6) ביאור על פי קבלה ע"ד מספר האותיות שוב "שמע" מובא בשם "מחר"י משגיבוא" בס"י פאריס 843 דה 86a. בקטע המכיל קבלות מן ההקדמה שאנו היום בה. בעמוד הקודם לזה נזכר (בענין סוד ברית מילה) "הרב הגדול הבינו יעקב וז"ל" ואולי כוון גם בשם הראשון לר' יעקב משגיבוא? 7) אחיו ד' יצחק הבין מוכיר פירושי אחיו בדבר האצילות השמאלית. במאמרו סעי' ה' ד' יעקב כתב איפוא על נושא זה עוד קודם לאחיו ומכיון שר' יצחק מעיד בפירושו שדברי אחיו היו בכתבים ואפילו במעט מתאימים בדיוק המלים למה שהוא מביא במאמרו מתוך מקור אחר. הרי לנו גם עדות על תוכן קבלתו זו של ד' יעקב.

8) ד' יצחק דמן עכו מביא קבלה מר' "יעקב משגיבוא" בס' מאירת עינים פרישת וירא 3).

9) פירוט השם הקדו ש. השאלה אם באמת היה ספר בשם זה מר' יעקב הבין במציאות. מקישרת עם בלבול קטן במקור היהודי שמוכר אותו: בספר De arte cabalistica של החכם הניצרי Johannes Reuchlin, שכתבו מכיל כמה ידיעות כפפרות דקברה שדורשות עיון גם בשגיאותיו. שהרי רייכלין שאב מכתבי יד וראה גם דברים שאנחנו לא זכינו להם עוד. ואלה הן הידיעות הבאות על ד' יעקב הבין בספרו (אני מצטט על פי הדפוס הראשון משנת 1517).

a) דף XIV v: Magistri Jacob Cohen et in יצירה Utimur denique cominentariis in librum eundem librum compositione Rabi Ishac quem inscripsit explanationem nominis sancti.

b) דף LIV r: מביא פירושהם של שני החכמים האלה להתהלל סייציה בליב נתיבות פלאית

הכמה: Super quae scripsit Rabi Jacob Cohen, qui dicit mirabilibus 4) eo significat has semitas esse

1) המזכיר XVII ע' 38. שיינשניידר אינו מוכיר מספר הכי אבל רוסו להמזכיר XIV ע' 6, ומשם ניבה שנחלה לו ענין העיב שמות מובא ויסע ויש בענין ע' שמות מספרון.

2) הרי כבר הזכרתי שהוא עסק בפירושי השמות הקדושים וחבר סאמר ארוך לפירוש את שם בן סיב. והסימנים שהוא נותן שם על שם בן סיב. מתאימים באופן המחד ההאמה שלמה. לאלו הנזכרים כאן. ובשם שמוכר קבלת סודו ד' יעקב שם. כך מוכר אותה גם מה.

3) שיינשניידר ברשימת כתבי היד שבסינא. מהדורה שניה. ע' 237. והעתקתי דברי ד' יצחק בסוף בלקוסים.

4) כלומר: לסלה "פלאות" בגרסת היצירה אומר ד' יעקב כי הוא מורה לו (לבטל ס' יצירה) שהנתיבות האלה הן מכוונות ונעלמות. ומביא ראיה לפירוש בן הפסוק כי ישלם סמך דבר. שמתרגמין ארי יתבסי.

אלו הן העדויות על קבלתו של ר' יעקב הכהן. אינני רואה כל טעם לייחס לר' יעקב הכהן גם את המאמרים השונים שבאו בשם מחברים הנקראים "יעקב הספירדי" מהם בנלה (כמו בכ"י איכספירד 16493, בסביבה פילוסופית!) ומהם בקבלה מעשית (כמי "שער הקמעין כאשר נתן אלי הר' יעקב ספירדי" בכ"י אוכספירד 1947). שער הקמעין נמצא בין שני ספרים מר' משה בוטריל—מאה חמשים שנה אחרי ר' יעקב הכהן!—והללא הוא מזכיר בפירושו לספר יצירה חכם בשם ר' יעקב ספירדי בתור מייחיו¹. ואם כן, קרוב לודאי הוא שגם כאן ר' משה בוטריל הוא הכותב של המלים "כאשר נתן אלי". כמו כן אי אפשר הדעת כיום מי הוא הר' יעקב ספירדי הנזכר בחבר באספת המקיבלים (המדימה?) לפני בטייתו של ר' יצחק הפירוש². שיעלית מסופר במבוא ל"סוד דרכי האותיות והנסודות" הנמצא לפני משני כתבי יד³. המאמר הזה המעורר כמה שאלות חדשות, עודנו טעון חקירה ובריקה מיוחדת. על כל פנים: מאחר שהמאמר ניתן בפי ר' אברהם בן דוד "מאור הנולה" קשה לחשוב שמחברו יהיה מי שיהיה, כוון לר' יעקב הכהן שחי שני דורות אחרי הראב"ד. שטיינר שניידר משער⁴ כי הכוונה לאברהם בן דוד בן אברהם בן דוד, כלומר לאחיו של ר' אשר בן דוד, ואז יראים הוכן לזמנו של ר' יעקב הכהן. אבל בלום נתנו כנוי כבוד כמו "מאור הנולה" לאיש בלתי נידע הנמרי? וכי היה לו לר' אשר אח בשם אברהם בן דוד?

3.

כתבי ר' יצחק הכהן.

מספרי ר' יצחק הכהן אי המיחסים לו נודעים, בשלמותם או מתוך דברי אחרים:

- (1) פירוש על התורה. שטיינשניידר כותב⁵: „Nach dem Zitat Isaaks aus Acco zu...“ (1) scheint es fast, als ob Isaak einen Pentateuch-Kommentar geschrieben hätte. ואולם דברי בעל מאירת עינים אינם מניחים מקום לספק, שהרי הוא מביא את הפרשה שבו נמצא דבריו: „ובדבר ר' יצחק כהן... בפ' ראה אתה אומר... מצאתי... וב'לקוטים" ארפס את כל המאמר המענין מן כהן מינכן של ס' מאירת עינים.
- (2) מאמר על האצילות השמאלית. הוא אחד המאמרים היותר חשובים בספרות הקבלה בכלל.

על פרטים אחרים השייכים לענינו והבנתו, אדבר להלן. המאמר נמצא בכתבי יד הבאים:

כ"י ברלין, ברשימת שטיינשניידר 193 (Or. Qu. 833) מקניינו של שטיינר שניידר עצמו, דף 138-148.

כ"י גינצבורג א', בקובץ ס' 1103: „בתוך הספר כתוב בראש מאמר אחד: לר' יעקב ז"ל מופת הדור, ועל הגליון נתקן לר' יצחק ב"ר ויעקב". ע"כ העתקתי מרשימת כתבי היד.

כ"י גינצבורג ב', בקובץ ס' 1167 (המכיל ספרי ר' אברהם בן אליעזר הלוי) בשם „עניני סתרי האצילות השמאלית לר' יצחק בן יעקב הכהן“.

(1) בהקדמתו, בפירושו לסוף משנה א', פרק א', ולמשנה ג' בפרק ב'. וכן במאמר על סגולה לשאלת חלום הנדפס בס' לדרש אלהים לר' אברהם חב"י (ליוורנו תרל"ט) דף כ"ד—כ"ה. לפני דעתי סגולה זו לקוחה היא מתוך שער הקמעין הנ"ל.

(2) שאייס 770 וביה המדרש לרבנים בניו יורק, ותורה רבה גם כאן לפירוש אלכסנדר מרכס שבמבוא המציא לי העתקה מן המבוא הזה. כ"י שלישי (וכנראה יותר שלם) מספר זה נמצא בVaticana 441 דף 183—210.

(3) המזכיר X ע' 99; XVII ע' 37.

(4) שם XVIII ע' 19, והתחלת הציטט מר' יצחק דמן עכו נמצא בחלוץ IV ע' 88.

(5) ועין תאורו של רמ"ש ברשימת ברלין כרך II ע' 42.

כ"י הנזכר בס' „בית הספר” רשימת ספרי אלמנצי ואחרים, שנערכה ע"י Roest. תאריך בא שם בע' 339, מספר 5129 דף 153-161. על פי עדותו של שטיינשניידר (1) כ"י זה נמצא עכשיו בניידורק, ולא עלה בידי לנלות מקומו שם. הכ"י מכיל רק חלק ממה שיש בכ"י ברלין, המאמר גם כאן, כמי בברלין, בלי שם מיוחד ומתחיל „לר' יצחק בר' יעקב ור' מיפת הדור”.

כ"י קורוניל נזכר על ידי שטיינשניידר שמשנה אותו „קדוב לודא” עם הכ"י הקידם, ולא אדע אם בצדק. הציטטים המובאים מק' 2) ואלה שאצל Roest מתאימים באמת גם בשניאותיהם.

כ"י אובספורד, נויבויאר 1837 מכיל מדף 245-258 „ספר הקליפית ועשר ספירות החיצוניות” על פי דברי נ' מאת הרמ"ע מפאנו. שם כותב „המחבר” אחר הקדמה של עמוד אחד „הנני כותב בדרך קצרה מה שטעאתי בגנזי ההסידר 3) והמשכיל ישכיל וידום...” ואחרי מבווא זה בא קטע גדול מתוך המאמר של ר' יצחק הכהן עד דף 247b. (אח"כ בא בלי מעבר מיוחד פירוש עשר ספירות המיומאה לר' מישה מברגש, הדן על אותו הנושא בענין אחר). אמנם ההעתקה מקיצרה ואינה מדויקת כלל ועל כן לא מניתי את שנויי הגרסאות שבה.

כ"י אובספורד 2221 דף 128 נמצא על פי דברי נויבויאר The end of a fragment on Leviathan, שבו נזכרים „הזקנים אשר במלכות אליבאג” והוא במיבן מתוך גוף המאמר סוף דברי ר' יצחק הכהן.

מכתבי חיד האלה היה רק כת"י ברלין והתמצית האובספורדית בידי הכ"י הברליני הוא אמנם שלם אבל איננו טוב. המעתיק העתיק את הכ"י שהיה לעיניו בלי כל הבנה ועיי"כ קלקל את הנוסח מאד: כנראה היה הכתב דע או לאיבריה ועל כן העתיק משם חרבה דברים שאין להם שחר, ואילם בתקון אורתוגרפי קל הזרים הדברים להקנים. אבל עלה בידי לתקן את הנוסח ולהשביחו בבמה וכמה פרטים מתוך הציטטים המרובים של מאמר זה בספרות המקובלים. הן בשמו של המחבר והן בעילום שמו. רשימת המשתמשים בו אתן למטה בסעיף 8. חרבה מן הציטטים האלה יש בהם גירסאות טובות ומדויקות ויש להשלים מהם מלים ואפילו חצאי-מאמרים שהמעתיק הפזיז של כ"י ברלין השמיט אותם או לא מצא אותם בהעתק שלו.

תוכן המאמר מורכב מאד, וכדי להקל על הבנתו אתן בסעיף הבא נתח קצר מבנייני.

(3) טעמי הנקודות גם:

(4) טעמי הטעמים. שני המאמרים האלה נמצאים בכל כתבי חיד בלי שם מחבר, ואולם תוכנם מוכיח בודאות נמורה כי מהבר אחד להם „לימאמר” הנ"ל. ואלה הם הראיות על זהות המחברים:

הסגנון שזה בכל הפרטים. סגנון „המאמר” הוא בולט מאד ושונה מאד מסגנון שאר ספרי קבלה בדור ההוא. וכל קורא את הטקסטים ה' ו' ה' הנדפסים לחלן יקבה כי אין ביניהם כל הבדל שהוא.

התחלת „המאמר” חזר במעט מלה במלה ועל כל פנים באותם הדיונות

(1) המוזכר XVIII ע' 20 וגם ברשימת ברלין חזר על עדותו בלי לציון את המקום, ששם נמצא.
(2) על פי דברי שטיינשניידר תאורו של קורוניל נמצא ביסורון של קובק IV, ע' 190. ולא יכולתי להשיגו כאן.
(3) נראה ברור שחסר כאן השם של אותו החסיד.

ובאיתן המליצות והפירמולות, גם בפירוש טעמי הנקודות ומה שלא נזכר שם הריחו נזכר במבוא לטעמי הטעמים!

הפירמולות שבחן הם משתמשים כדי להביא קבלות או פירושי הראשונים שייתן הן בשלשלת המאמרים.

הנחת המקטעונים בפרישה אחת הוא כנראה. והיות שדוקא תורה זו היא ההדוש הגדול שבקבלת ר' יצחקי, שהיה היחיד אשר העני לפירשמה (1), התאמה כזו לא דבר קטן הוא. והרי יתר על כן:

נוסחאות טובות נמחקו בו מיד מעתיק או משתמש מאוחר שקלקל את הכ"י בהערות שאין בהן משם ואני השתמשתי רק בנוסח האמתי המקורי. אבל שנמצא בכ"י זה רק חציו של המאמר עד סוף סעיף ב' אמנם בתוך הסוכה שלמה. חוץ מה השתמשתי לחקון הנוסח במה שהעתיק בעל ספר הקנה והפליאה מן המאמרים האלה בספריו. (עיין סעיף 8).

5) קטעים שונים מתוך ספר אחד של ר' יצחק. שכנראה היה נמצא בו פירוש למעשה מרכבה. מובאים בו האמיתית ל"י שם טוב בן שם טוב (פיראית ישיב) דף ל"ב ע"ב יצ"ד ע"א (עין אחד הוא כי הציטאט השני משייך את הרעיון) דף פ"ט ע"ב. ספר האמיתות נדפס באפן נדון וכולי מלא שבושים עד שלפנינו קריבית אין לחבן דבריו. יכן נשתבשי גם דברי ר' יצחק החשובים מאד מצד תוכנם. והדפסתי אותם כאן לחבת השלמות ולהיות שם האמיתות יקר המציאות הוא בימינו ואני כיד. כל מי שירצה לבדוק את ענייני גם בקטעים האלה ואם אני שר' יצחק אותם להביא דברי הראשונים ילדב על תולדות הקבלה. שם שאנו ואם זאת גם במאמרי על האצילות. בדף צ"ט ע"ב מוזכר בעל האמיתות עיד פעם את שמו של ר' יצחק הכהן: "הן ענין ילדב לדבריו. בקשר עם ביאור שם המפורש. ואולם אני מביא את דבריו -- אם לא נאמר. כי הדברים הקדומים כאן ישלו הם והזכרת שמו היא רק פורמולה של סוג. בבחינת "עד כאן. והא אשיר מאה. אם נשים לב לתוכן הדברים שגם הם מדברים בסוד המרכבה. ומרבה כל אלה יש לשער שגם במקומות אחרים השתמש ר' שם טוב בדברי הספר הנאמר הזה בלי להוסיף בפירושו. וביחוד נדמה לי קרוב לודאי. כי בפ"ז ובפ"ח מן השער השמיני (דף צ"א ע"ב -- צ"ג ע"ב) נשאר לנו הומר מאותו הספר. מערים עם דברים ממקורות אחרים. ההוכחן יחסיתולוגיה מהוקים השערה זו 1).

6) מאמר על סוד מדת הדיו: זה-המים וסוד סמאל. מתחיל "הדו ענין גדול מבאר קצת מעשה מרכבה בדברים מועטים. מיהם ל"י יצחק הכהן בכ"י אינספורד. 606. והוא עם דברי שטיינשניידר 2) ב"י נ"ך 38. ואולם לא נמצא זכר ברשימת נייבויאר ולא עלה בידו למצוא מקום הכ"י הזה איתו היום. ועל כל פנים אין להסיל ספק בעדותי של שטיינשניידר. שכן העתיק ל"י מן הכ"י ההוא. אותו המאמר נמצא גם בכ"י מינכן 209 מטבת ה' אלפים ניה דף ל"ג ע"א -- ל"ה ע"ב. בלי שם מחבר. תרגום לטיני מתוך כ"י קדום אחר. נעשה בסוף המאה ה"ט (בערך 1480) ע"י Flavius Mithridates (הידוע) ונמצא ברומא בב"י זיטקאן 191b דף 329b-332b. מסיפקני מאד. אם באמת ר' יצחק הכהן חבר מאמר זה ואם לא יחסוהו לו מפני שראו שמדבר על ענין סמאל וסודותיו ודעו שר' יצחק היה בקי בענין זה וחבר כי ספר. כי נראה שדעתם של המאמר על האצילות ושל מאמר זה אינן עילות בקנה אחד. ויחוד במה שנוגע למקום אצילותו של סמאל: אם מבה ה"תשובה או אם מבה ה"גבורה. ואולם אין רצוני לשפוט על זה. ואין את נוסח המאמר שעל כל פנים נתחבר בדיו של ר' יצחק. לפי שני המקורות שהיו לעיני ימדיה הקרה יתירה על יסוד הטכסטוס האלה חבר את האמת בנוגע לבעלותו של ר' יצחק. היספתי את הנוסח הלטיני בשלימותו. לא רק מפני שהוא שונה בהדב פטים מנוסח הכ"י מינכן. אלא גם כדי להמציא הפעם לחוקרים דוגמה אופיית לשיבוהו של Flavius Mithridates בתרגומיו. שלא נתפרסם מהם אף קטע אחד שלם עד היום. הסוכה של הכ"י -- כתיבת המתרגם עצמו -- קשה היא עד למאד ואינה מושבת את הלב להתעסק בתרגומים הללו. ועלי להודות

1) כל הדף צ"ב עושה רושם של ציטאט מספרו של ר' יצחק. ועולם היהודי בחור שם נידם לעולם הסתבודד נמצא גם במאמרו של ר' יצחק. אלא שהנוסח שם יותר נכון (עומם המיוחד). עומם הסתבודד כבר הוזכרו למעלה. ואולי רמז ל"י יצחק בדבריו. כפי ש"א. ואחד מן הקדושים מהם על האופן הגדול הזה -- סנדלפון במרכבה -- וזל כבר ידעתי כי קשה גדולה היתה ביד ידיו בסוד כוונת זה האופן והשם שהוא מרכב מבי יסודות עליונים וכו' וכו'. בדף צ"ג ע"א מביא לעולם ה"תשובה בחור עולם התחתון (ש האמצעי מושל עדו!) -- ועיני בדברי ר' יצחק הכהן שם בדף צ"א למעלה.

2) המוכר XVIII ע' 19 וריכות מינכן במהדורה הראשונה ע' 70.

3) ראה עליו מאמרו של שטיינשניידר בהמונן XXI ע' 109-115, 130-132. ובספרו של קסובו Gli

Ebrei a Firenze (1918) ע' 299. הרשם שם כל שאר הספרות על האיש הזה.

כאן לשני מומחים בפליאוגרפיה לטינית: לד"ר לודוויג ברטלו (Berthelou) במינכן ולד"ר ה. פלאום בירושלים שהישיבה לי יד עזרתם בהערכת הבי"ה הקשה הוזה. את ראשי התיבות והקיצורים הנמצאים בי בכל ישיבה מלאה והשלמתי בהדפיסי את הנוסח. נהגו בטקסטים כאלה.

(7) בבבלין (Cod. Philipp 1392) מצאתי על שני דפים מפזורים בדרך (דף 15 a ו-196) קטע בשם "סוד הנשמות הפנימיות והרוחניות והנפשות". עד עכשיו מצאתי לקטע זה חבר רק בב"י מיסאייס 22 דף 7a-6a. ורק זאת נחבר לי כי היא היא המקור שהיה לפני טודרוס אבולעפיה ב"שער הדומים" (ב"י מינכן 209) דף 73b. ידבריו שם סתמים וחסומים כדרכו ואין להם מפתח אלא מדברי הקטע הזה והנה טיב הקבלה הוא הנמסרת באז וזכרי בן הפור מולת הפותחת הדומה להוכחת "החסיד השלם" מניבונה מעוררים בי את החשערה כי מיצא אחד לדברים אלו וזי גם סוד זה מיסודו של "יצחק הוא שלקס איתו מאיתו המקור שמישם קבל את שאר ה"סימנים" המעורים במאמרי. ובטעמי הנקודות והטעמים. ועל כי ציפתי להוצאה זו ולחקירת תורת הנפש בבבלה יש ענין מיוחד בקטע הנשבה הזה.

(8) "מרתיה לשבת שמעי לה" יצחק ב"ר יעקב ז"ל" מתחלת "אעיר יללות..." נמצאת בב"י הלברשטט 318. עכשיו ב Jews College (רשימת הירשפלד 362) דף 73b. לפזמון יש ב"ד שורות. קובץ זה מכיל שירים מסתובבים קדומים ואינו מן הנמנעים כי הפזמון שייך ל"ר יצחק הכהן ו). ואני עוד לא השגתי.

(9) ידויות שונות לכפדים יחבר או שהוא מכסיה לחבר. נמצאת גם במאמרי על האצילות: סעי' א. "כאשר נפדש במקומי" (אינו במאמר) "זה צריך פדוש מביא במאמר רחב" (שם בסוף) סעי' ב. "כאשר נבא במאמר רחב בסוד ספר המלכות"; סעי' ג. "הטעם בהגר המצויות שזכרנו במקומו". ומכל יד ניכר שפעולתו הספרותית היתה הדבה יותר הדבה מן השירידים הפעוטים שנשארו לנו.

4.

נתוח המאמר על האצילות השמאלית.

כפי שכבר נאמר למעלה, תוכן המאמר הזה מורכב מאד. הנתוח ששטיינשניידר נתן ממנו בהמוכר. אינו נותן המונה נכונה. ולשם הבנת הענין נחין לתת פה נתוח יותר מסודר. להקל את השמוש חלקתי את המאמר לסעיפים, וצינתי אותם על הגליון.

סעיף א' מכוא. המחבר עונה על השושה וניתן למאמר צורת אנרת. אחרי שהשואלים כבר יודעים סוד אצילות המעלות הקדושות, עומק טוב, רצוני לדבר כאן גם על עומק הרע. הוא מדגיש כי קבלה זו, דחוקה מכל בעלי הכמה שזומנו ולא דרכו בה כי אם יחידים. ואולם רק בסעיף ה' מתחיל לדבר על הענין.

ב' מנין האצילות הנאצלות מעשר הספירות והם כגויות להן. נלקח לפי דבריו מספר רב המא. שמצא איתו אצל חסיד זקן אחד בנרבונה. חסיד זה נזכר כאן עוד פעמים בסעיף ו' ובג'. (אצילות זו שייכת עוד לצד הקדושה.)

ג' המשך לקבלה זו: ג' שרים הנאצלים ממדת המלכות ומסבבים חסא. כסא המלכות מתעלה עד לכסא התשובה, ופרוצס זה של התעלות וההחברות חמדות הוא תקון העולמית. אמנם ספק מומן הירבן בית המקדש.

ד' שמות השליטה שרים האלה (מלכיאל עטוריאל נטוראל). הם המשלימים את מספר

(1) כן שואל כבר שטיינשניידר ברשימת ברליון כרך ב' ע' 42. ולא אדע כאיזה פעם כתב הירשפלד במפתח לרשימתו ע' 168, כי מחבר הפזמון הוא מן המאה הפז.